

Advokat
Jens Andersen-Møller
Hans Broges Gade 2
8000 Aarhus C

MODTAGET
13 DEC. 2011

J. nr.

UDSKRIFT

af

RETSBOGEN FOR VESTRE LANDSRET

15. afdeling

Vestre Landsret holdt den 7. december 2011 kl. 9.00 retsmøde på tingstedet i Viborg.

Som dommere fungerede landsdommerne John Lundum, Bache og Mette Øvre (kst.).

Som retssekretær fungerede Jan L. Madsen.

Retsmødet var offentligt.

V.L. B-1165-11

Aarhus Vand A/S

mod

Gjensidige Forsikring

Dansk filial af Gjensidige Forsikring ASA, Norge.

Fremlagte bilag:

- ankestævning
- retsbogsudskrift
- domsudskrift
- processkrifter
- 1-36 Bilag
- A-E Bilag.

For appellantten og med Paul Kristian Thomsen mødte advokat Anette Kusk.

For indstævnte og med Philip van Witteloostuyn mødte advokat Jens Andersen-Møller.

Parterne nedlagde deres påstande.

Advokat Anette Kusk gav en kort fremstilling af sagen og oplæste dokumenter, i det omfang der var anledning til det.

Poul Kristian Thomsen blev vejledt om sandhedspligt og strafansvar og afgav derefter partsforklaring.

Som vidne mødte Bent Henriksen, der blev vejledt om sandhedspligt og strafansvar og derefter afgav forklaring.

Som vidne mødte Helle Ravn Sørensen, der blev vejledt om sandhedspligt og strafansvar og derefter afgav forklaring.

Philip van Witteloostuyn blev vejledt om sandhedspligt og strafansvar og afgav derefter partsforklaring.

Som vidne mødte skønsmand Erling Holm, der blev vejledt om sandhedspligt og strafansvar og derefter afgav forklaring. Skønsmanden fremsender opgørelse over honorar for fremmøde til advokat Anette Kusk.

Bevisførelsen sluttet.

Sagen blev procederet.

Efter votering tilkendegav retsformanden, at byrettens dom vil blive stadfæstet, hvis der skal afsiges dom i ankesagen. Retsformanden redegjorde for begrundelsen.

Landsretten opfordrede på denne baggrund Aarhus Vand A/S til at hæve anken, og således at parterne overlader til landsretten at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

Advokat Jens Andersen-Møller oplyste, at Gjensidige Forsikring, filial af Gjensidige Forsikring ASA, Norge, accepterede landsrettens tilkendegivelse. Advokat Anette Kusk anmodede på vegne af Aarhus Vand om, at sagen udsættes til den 14. december 2011 på stillingtagen til landsrettens tilkendegivelse.

Sagen udsat til den 14. december 2011.

John Lundum

/Jan L. Madsen

Udskriften udstedes uden betaling.

Udskriftens rigtighed bekræftes.

Vestre Landsret,

Viborg den 12. december 2011

Jan L. Madsen

retssekretær

DOM

afsagt den 11. april 2011 i sag nr. BS 9-3533/2009:

Aarhus Vand A/S (tidl. Århus Kommune

Vand og Spildevand)

Bautavej 1

8210 Århus V

(Advokat Anette Kusk)

mod

Gjensidige Forsikring, Dansk filial af Gjensidige Forsikring ASA Norge

(tidl. Kommuneforsikring A/S)

Nyrupsgade 45

1602 København V

(Advokat Jens Andersen-Møller)

Sagens baggrund og parternes påstande

Den 18. september 2008 blev der konstateret en forurening med spildevand og slam/sediment på nogle markarealer på Lisbjerg Bakke i det nordlige Aarhus. Ved nærmere undersøgelse kunne det konstateres, at forureningen skyldtes, at der var løbet spildevand og slam/sediment ud fra en kloakbrønd, der dengang tilhørte Aarhus Kommune. Sagsøgeren, Aarhus Vand A/S, er et selskab, der er 100 % ejet af Aarhus Kommune, og selskabet er siden forureningen blev konstateret, blevet ejer af vand- og kloakledninger, der benyttes ved driften af selskabet. Da forureningen blev opdaget, var ledningsejeren formelt Aarhus Kommune, Spildevand Drift. Aarhus Vand A/S driver vand- og spildevandsforsyningen i Aarhus Kommune. Selskabet er derfor ansvarlig for ledningerne, som spildevandet kom ud fra. Aarhus Kommune - og dermed Aarhus Vand A/S - har tegnet miljøforsikring hos sagsøgte, Gjensidige Forsikring, Dansk filial af Gjensidige Forsikring ASA, Norge, herefter Gjensidige. Aarhus Kommune anmeldte sagen til Gjensidige med anmodning om, at Gjensidige dækkede kommunens udgifter til bekæmpelse af forureningen. Da Gjensidige afviste at være forpligtet til at dække udgifterne med henvisning til, at sagen ikke er dækket af miljøforsikringen, anlagde Aarhus Vand A/S denne sag den 4. december 2009.

Aarhus Vand A/S, har nedlagt følgende påstande:

1. Gjensidige skal anerkende, at skaden opstået som følge af, at der den 22. september 2008 blev konstateret en tilstopning af kloakledning på Smoven 5 og Søftenvej 16 og 26, 8200 Århus N, er omfattet af den af Aarhus Vand A/S tegnede miljøforsikring.
2. Gjensidige skal til Aarhus Vand A/S betale 1.886.767,00 kr. med tillæg af procesrente af 1.848.064,46 kr. fra den 4. december 2009 til den 25. januar 2011 og af 1.886.767,00 kr. fra den 25. januar 2011.

Gjensidige Forsikring A/S har over for påstand 1 påstået frifindelse og over for påstand 2 påstået principalt frifindelse, subsidiært frifindelse mod betaling af et mindre beløb fastsat efter rettens skøn.

Sagens omstændigheder

Forsikringen, som Aarhus Vand A/S har tegnet hos Gjensidige hedder ”Miljøforsikring – grunddækning”. I forsikringsbetingelserne, der har nr. 510707, står der blandt andet:

”...

2.0 Dækningssummer

...

2.2.1.1.

Med ansvarspådragende forhold ligestilles dækningsberettiget påbud samt hærværksskader, jf. 6.1.4.

...

5.0 Dækningsperiode

...

5.1.1

Ved krav forstås erstatningskrav eller påbud eller varsel om iværksættelse af påbud eller udgifter til oprensning vedrørende hærværksskade, jf. 6.1.4.

...

6.0 Forsikringens omfang

6.1.

Forsikringen dækker i forbindelse med pludselig forureningsuheld, jf. 6.2, der er sket under udøvelsen af den i policen nævnte virksomhed.

6.1.1

det erstatningsansvar, de sikrede pådrager sig for skade på person eller ting,

...

6.2

Det er en betingelse for dækningen, at skaden er opstået uventet, utilsigtet og ved et beviseligt pludseligt forureningsuheld og ikke er en følge af, at sikrede bevidst har tilsidesat de til enhver tid gældende offentlige forskrifter. Dækning er betinget af, at såvel skadens opståen som indtræden sker pludseligt (på et tidspunkt og ikke over et tidsrum).

...

7.0 Undtagelser

7.1

Forsikringen dækker ikke

...

7.1.3

erstatningskrav vedrørende skade på ting tilhørende forsikringstageren, for så vidt angår punkt 6.1.1.

7.1.3.1

Forsyningsvirksomheder, redningsberedskaber, kollektiv trafik og havne betragtes dog, jf. Indenrigsministeriets budget- og regnskabsvejledning, som selvstændige juridiske personer/enheder.

...

9.0 Skadestilfælde

9.1

Hvis der rejses, eller kan forventes rejst krav (jf. 5.1.1), som selskabet må formodes at være pligtig til at dække, skal selskabet straks underrettes skriftligt herom.

...

9.4

I det omfang, selskabet har udredt en erstatningsydelse, indtræder det i enhver henseende i sikredes eventuelle krav mod tredjemand.

..."

De arealer, der blev ramt af forureningen, ejes af Aarhus Kommune. Arealerne var, da forureningen blev opdaget, bortforpagtet som landbrugsjord. Spildevandet, der har givet anledning til forureningen, stammer dels fra et mindre industriområde, dels fra affaldsforbrændingsanlægget ved Affaldscenter Aarhus og dels fra Lisbjerg Skole med tilhørende skolefritidsordning.

Forureningen blev anmeldt til Miljøcenter Århus under Miljøministeriet. Det fremgår blandt andet af notat, at det den 18. september 2008 ved et tilfælde er opdaget, at spildevand fra en afskærende ledning fra Lisbjerg strømmede op af en tilstoppet gennemløbsbrød og ud på en mark i et vådområde. Formentlig er røgvaskevand fra byens affaldsforbrændingsanlæg tilsluttet ledningen. Spildevandet lugter ikke som normalt spildevand og er sort. Træer ved et vådområdet, som spildevandet løber forbi, er gået ud og bladløse. Miljøcentrets godkendelse af affaldsforbrændingsanlægget omfatter blandt andet tilladning til offentlig kloak af nærmere anførte mængder af en række tungmetaller og såkaldte dioxin-furaner. I notat er der også blandt andet ved henvisning til et vedlagt luftfoto forsøgt at beskrive den geografiske udstrækning af de forurenede arealer. Afslutningsvis fremgår det, at det er miljøcentrets vurdering, at en væsentlig del af det udledte stof er løbet i et vandløb, og at der må forventes at kunne ske en yderligere udskyldning af sediment ved kommende større nedbørshændelser. Derfor er det også miljøcentrets vurdering, at det er væsentligt hurtigt at få lavet en kortlægning af om-

fanget af forureningen og taget stilling til hvilken oprensning, der skal ske, og herefter få gennemført denne.

Aarhus Kommune, Spildevand Drift, bad herefter firmaet NIRAS A/S om at foretage nogle indledende undersøgelser af forureningen og komme med et oplæg til videre aktiviteter.

NIRAS A/S udarbejdede på baggrund heraf en rapport af 13. oktober 2008. I rapporten er der blandt andet redegjort for, hvordan forureningen er opdaget. Det fremgår også, at Aarhus Kommune, Spildevand Drift, efter den 29. september 2008 har haft kontakt til forpagteren af den forurenede landbrugsjord. Forpagteren har fortalt, at han havde registreret opstigende vand, der løb over marken i juni 2008. Det er forpagterens vurdering, at det havde stået på et stykke tid. Sagens parter er enige om, at denne oplysning fra forpagteren kan lægges til grund ved afgørelsen af sagen, som om han havde afgivet oplysningen som vidne i sagen, jf. princippet i retsplejelovens § 297. I rapporten er de geologiske og hydrogeologiske forhold beskrevet. Forureningens omfang og karakter er også forsøgt beskrevet. Der er konstateret jordforurening. Prøver af forurenede jord er analyseret. Resultatet af analyserne viser blandt andet et væsentligt forhøjet indhold af klorid i de flere af prøverne. Desuden er der fundet overskridelse af afskæringskvalitetskriteriet for nikkel og svage overskridelser af afskæringskvalitetskriterierne for arsen. Endelig er der også fundet overskridelse af jordkvalitetskriterierne for bly, cadmium, kviksølv og zink. NIRAS vurderer, at det forhøjede indhold af klorid skyldes udledning af spildevand fra affaldsforbrændingsanlægget ved Affaldscenter Århus. I rapporten er der foretaget en foreløbig risikovurdering for grundvandet. Det fremgår blandt andet heraf, at det i forhold til grundvandsressourcen ikke på daværende tidspunkt kunne afvises, at kloriden udgjorde en potentiel risiko for grundvandet. Umiddelbart måtte det dog vurderes, at en ganske væsentlig del af spildevandet var løbet væk. Om forslag til videre aktiviteter står der til sidst i rapporten:

”...

For nærmere at kunne vurdere, om forureningen med chlorid udgør en potentiel risiko for grundvand og vandindvinding, er der brug for indledningsvist at udføre boringer i området med udtagning af jord- og evt. grundvandsprøver.

Det foreslås, at der udføres 4-6 boringer til en dybde af 4-8 meter, udvalgte prøver analyseres for chlorid, for at få et bedre kendskab til en evt. påvirkning af de øvre jordlag. Såfremt der påvises terrænnært grundvand filtersættes et antal af boringerne.

Eftersom typerne af forureningsstoffer, der kan findes i det spildte kloakvand, ikke er fuldstændig kendt, foreslås det, at der udføres en terratest, hvor vandet bliver analyseret for en bred vifte af potentielle forureningsstoffer. Derudover foreslås at udføre boringskontrol i en af boringerne. Desuden foreslås det, at der udtages jordprøver for hver halve boremeter og at analysere udtagne jordprøver, hvor det vurderes relevant i forhold til geologi og evt. PID-udslag, hvis det viser sig, at de allerede udtagne jordprøver indeholder kulbrinter i form af olieprodukter. Hvis det er muligt, vil ledningsevnen blive målt af vand, der føres op ved udførelse af boringerne.

Foruden foreslås det, at det øverste slam, som ligger oven på jorden og som tydeligt kan observeres, bortskaffes for at undgå, at der ligger jord med høje koncentrationer af cadmium frit tilgængeligt på marken.”

Den 13. oktober 2008 sendte afdelingsingeniør Paul Kristian Thomsen fra Spildevand Drift en e-mail til fagkonsulent Philip Van Witteloostyun hos Gjensidige. I e-mailen står der blandt andet:

”...

Efter aftale dags dato anmeldes hermed skade i forbindelse med overløb fra spildevandsledning i Lisbjerg, Århus Kommune.

...

Til belysning af sagen vedhæftes telefon- og besigtigelsesnotat af 25. september 2008 med kortbilag fra Miljøcenter Århus (tilsynsmyndighed) og notat fra Niras A/S af 13. oktober 2008 vedr. indledende undersøgelser.

Som aftalt pr. telefon sender jeg også undersøgelsesnotater m.v. til myndighederne og iværksætter i øvrigt nødvendige tiltag i sagen.

De bedes bekræfte modtagelsen af nærværende skadesanmeldelse og orientere mig om i hvilket omfang KommuneForsikring skal inddrages i sagsbehandlingen, herunder ved iværksættelse af supplerende undersøgelser og oprydning m.v.

...”

Paul Kristian Thomsen sendte den 16. oktober 2008 en e-mail til Philip Van Witteloostyun, hvori der står:

”...

Jf. telefonsamtale dags dato, kan det oplyses, at årsagen til skaden skyldes en tilstoppet kloakledning, som forløber over en mark i Lisbjerg ved Århus. Efter tilstopningen er det afledte spildevand blevet presset ovenud af en kloakbrønd og ud på marken. På den vedhæftede situationsplan er tilstopningsstedet og det sted hvor spildevandet strømmer op på marken markeret som ”Brud på kloakledning”. På de vedhæftede fotos ses det sted, hvor spildevandet strømmer op på marken og løber ned mod et hegn og et vådområde.

Det udstrømmende vand blev observeret af en af kommunens medarbejdere den 16. september 2008. I første omgang troede medarbejderen, at der var tale om en tilstoppet drænledning. Efter at det var erkendt, at der kunne være tale om spildevand, blev der den 22. september 2008 foretaget opgravning til kloakbrønden og forstoppelsen blev fjernet. Det kunne her konstateres, at forstoppelsen skyldtes byggeaffald, der var kommet i kloakledningen.

”...

Philip Van Witteloostyun sendte den 20. oktober 2008 en e-mail til Paul Kristian Thomsen, hvori der blandt andet står:

”...

For den gode ordens skyld bekræfter jeg hermed min mødedeltagelse i morgen den 21. oktober på Bautavej 1, lokale 2 i Århus – kl. 13.30 – 15.30.

Venligst bemærk, at min deltagelse er af orienterende karakter, idet vi ikke på nuværende tidspunkt har haft mulighed for at tage stilling til hverken ansvarsforholdene eller mulig forsikringsdækning af disse.

Umiddelbart bedømt pådrager Århus kommune sig nemlig ikke automatisk et ansvar, når en gennemløbsbrønd gradvis eller på engang tilstoppes på grund af byggeaffaldsdumpning ved tredjemand.

Lad os tale videre om det i morgen.

...”

I mødet den 21. oktober 2008 deltog ud over Paul Kristian Thomsen og Philip Van Witteloostyun blandt andre geolog Helle Ravn Sørensen fra Aarhus Kommune, Natur og Miljø.

I mødereferatet står der blandt andet:

”...

1. Mødets baggrund og formål

Opstrømmende spildevand fra en tilstoppet spildevandsledning syd-vest for Lisbjerg har medført forurening af omgivende vådområde og vandløb samt eventuelt risiko for forurening af grundvandet. Mødet afholdtes for at foretage en samlet vurdering af forureningsomfanget og for at fastlægge behov for oprensning og eventuelle supplerende undersøgelser og foranstaltninger.

...

4. Drøftelse og vurdering

Analysen og undersøgelsesresultater blev drøftet og vurderet. De foreliggende noter blev generelt taget til efterretning. Der fremkom endvidere bl.a. følgende supplerende bemærkninger og vurderinger:

Niras opsummerede at der reelt er tale om 2 særskilte problemstillinger: Overfladeforurening med slam/sediment indeholdende tungmetaller og olie. Nedsivning af opløst chlorid og evt. arsen.

MCÅ supplerende notat af 25-09-2008: I tørvejr er grøften opstrøms forurening generelt tør. Ved forurening vælter grundvand op i grøften, og afløbet fra grøften gennem rør til vandløbet ved pkt. 3 er delvis spærret i brønd. I tørvejr bortledes grøftvandet formentlig gennem røret ved 3 eller nedsives i området, mens der i regnvejr sker opstuvning og vandet løber ud i det uopdyrkede område, pkt. 4, syd for grøften. Herfra bortledes vandet via dræn ved pkt. 5 til vandløbet. Det er derfor meget vanskeligt at kvantificere de vandmængder der er nedsivet, og de vandmængder der er bortledt via vandløbet.

...

5. Videre tiltag

På baggrund af de foreliggende undersøgelser og vurderinger aftales at iværksætte følgende:

1. Der foretages en besigtigelse af Egåen og Egå Engsø med henblik på lokalisering af evt. forurenede sediment, samt evt. udtagning af sedimentprøver. Aktion: NoM v. Peter Søgaard.
2. Overfladesediment/slam ved udløbsstedet fjernes, jf. notat fra NIRAS. Afgravningen skal dokumenteres ved prøvetagning. Endvidere analyseres klorid i forskellige dybder. NIRAS udarbejder oplæg, som drøftes med NoM før udførelse.
3. Der udføres et mindre antal undersøgelsesboringer til sekundært grundvandspejl (antageligt 2-4 m dybde) med henblik på at fastlægge kloridtransporten til og i grundvandet. Endvidere undersøges om der er markdræn i området. NIRAS udarbejder oplæg til undersøgelsesboringer, som drøftes med NoM før udførelse.
4. Der foretages i en periode stikprøvevis målinger af ledningsevnen i vandløbet ved punkt 3, 5 og 6, jf. bilag 1 til MCÅ telefon- og tilsynsnotat af 25.09.2008, med henblik på en vurdering af den fortsatte påvirkning af vandløbet. Der skal søges at gennemføre målinger i både tørvejs- og regnvejrssituationer. Aktion: VoS

NoM oplyste, at forvaltningen vil give VoS et undersøgelses- og oprydningspåbud for gennemførelse af ovenstående aktiviteter.

Det aftales, at afklaring vedr. genplantning af udgåede træer i hegnene aftales mellem EF og VoS på et senere tidspunkt.

...”

Den 7. november 2008 blev der afholdt et møde mellem repræsentanter for Aarhus Kommune, blandt andre Helle Ravn-Sørensen og Paul Kristian Thomsen, og Niels Damgaard fra NIRAS. Det fremgår af mødereferatet, at der på mødet blev drøftet et oplæg med et prisoverslag over udgifter til videre aktiviteter. Udgifterne beløber sig ifølge overslaget til 665.000 kr. ekskl. moms. Det fremgår videre af referatet, at udgifterne er forholdsvis høje, at Helle Ravn-Sørensen skal tage stilling til, om Aarhus Kommune vil udstede påbud om oprensning for at vurdere, om der er proportionalitet mellem omkostningerne ved oprensning og den derved vundne miljøgevinst, og at Helle Ravn-Sørensen ønskede, at der blev foretaget supplerende undersøgelser for at beskrive forureningsforholdene yderligere.

Den 17. november 2008 udstedte Aarhus Kommune, Natur og Miljø, til Aarhus Kommune, Vand og Spildevand, et forvarsel om undersøgelsespåbud efter § 40 i Lov om forurenede jord. Forvarslet var underskrevet af afdelingsleder Anders Maltha Rasmussen og geolog Helle Ravn-Sørensen.

Den 26. november 2008 blev påbuddet udstedt. I det står der blandt andet:

”...

Forureningsoplysninger

Spildevandsledningen har tilladning fra Affaldscenter Århus, herunder rensede røgvas-

kevand.

Det formodes at udstrømningen er sket hen over en periode på ca. 3 måneder, hvor et estimeret volumen på 10.000 m3 spildevand er strømmet ud over et ca. 5.000 m2 stort areal. Inden for dette areal ligger et § 3-engområde, som har forbindelse med et § 3-vandløb. Arealet er endvidere beliggende i et særligt drikkevandsområde og i det grundvandsdannende opland til Kasted Vandværk.

...”

Brevet, hvori påbuddet er meddelt, er underskrevet af gruppeleder Inger H. Gregersen og geolog Helle Ravn-Sørensen.

Afgravning af formodet forurenede jord fandt efter det oplyste sted i løbet af første halvdel af december 2008. Den afgravede jord blev anbragt i såkaldt ”mellemdæponi” hos Affaldscenter Aarhus, indtil der forelå en endelig afklaring af, hvad der videre skulle ske med jorden.

Den 6. januar 2009 meddelte Philip Van Witteloostyjn på vegne af Gjensidige i et brev til Århus Kommune afslag på forsikringsdækning af udgifterne til bekæmpelse af forureningen. I brevet står der blandt andet:

”...

Under henvisning til den foreliggende korrespondance, senest et påbud om forureningsundersøgelser dateret den 26. november 2008 og udstedt af Natur og Miljø, Århus Kommune, har vi noteret os følgende:

Påbuddet meddeler under afsnittet Forureningsoplysninger: ”Det formodes at udstrømningen er sket hen over en periode på ca. 3 måneder, hvor et estimeret volumen på 10.000 m3 spildevand er strømmet ud over et ca. 5.000 m2 stort areal.”

Ifølge de gældende Forsikringsbetingelser for Miljøforsikring – grunddækning nr. 510707, punkt 6..1 dækker forsikringen i forbindelse med pludselige forureningsuheld og ikke er en følge af, at sikrede bevidst har tilsidesat de til enhver tid gældende offentlige forskrifter.

Dækning er betinget af, at såvel skadens opstået som indtræden sker pludseligt (på et tidspunkt og ikke over et tidsrum).

Da skadens indtræden således ikke er sket pludseligt, men derimod over et tidsrum på ca. 3 måneder, kan vi ikke tilbyde yderligere behandling af anmeldelsen og afviser tillige mulig forsikringsdækning af samme grund.

Hvis du har spørgsmål eller kommentarer til dette afvisningsbrev, så venligst ring til undertegnede.

...”

Århus Kommune, Vand og Spildevand, overgav herefter sagen til advokat, der den 24. februar 2009 sendte en redegørelse til Gjensidige, hvori advokaten anførte, at Gjensidige med urette havde afvist dækning.

Gjensidige overgav herefter sagen til advokat, der den 31. marts 2009 sendte

et brev til advokaten for Århus Kommune, Vand og Spildevand. Af brevet fremgår det, at dækning er afvist med rette, fordi skadens indtræden efter advokaten vurdering ikke er sket pludseligt. Det fremgår videre, at advokaten ikke finder anledning til at gå ind i, om skadens opståen er sket pludseligt.

I juni 2009 udarbejdede NIRAS et samlet rapport om forureningsundersøgelser og afgravning som følge af forureningen i Lisbjerg. Heraf fremgår det blandt andet, at der endnu ikke findes vejesedler, fordi den formodet forurenede jord endnu ikke er sendt til modtageanlæg. I afsnit 5.3 - Sammenfatning af forureningsudbredelsen - står der til slut:

"Det vurderes, at der efter oprensning ikke er efterladt en forurening i området med dioxin, PAH'er eller olieprodukter.

På baggrund af ovenstående vurderes den primære forureningskomponent fra udslippet at være clorid i både jord og grundvand".

I afsnit 6 Risikovurdering, står der blandt andet:

6.1.1 *Nuværende arealanvendelse*

Det vurderes, at der ved den nuværende arealanvendelse som landbrugsjord og overdrev ikke foregår følsom anvendelse af området. Risikovurderingen er derfor foretaget på baggrund af afskæringskriteriet og en arealanvendelsesdybde på 0,25 m.

...

Det er dog sandsynligt, at der i det oprensede område vil være cloridindhold i jorden, der kan resultere i hæmmet vækst i vegetationen.

6.1.2

Fremtidig arealanvendelse

Ved udarbejde af en risikovurdering for den kommende arealanvendelse af området er der valgt at se på etablering af den kommende "grønne kile" med udgravning og håndtering af den påvirkede jord, samt den kommende arealanvendelse som parkliggende område.

...

På baggrund af de udførte undersøgelser vurderes, at der vil være risiko for kontakt med jord med arsenindhold over afskæringskriteriet inden for arealanvendelsesdybden. Der vil ligeledes være risiko for kontakt med jord påvirket af cadmium i rådgivningsintervallet.

På baggrund af ovenstående anbefales det, at der skal udarbejdes en jorddispositionsplan for evt. gravearbejde i området, og at de påviste koncentrationer af tungmetaller indarbejdes i en kommende terrænreguleringsplan for området, således at der enten foretages en afgravning af de øverste 0,25-0,5 m i udvalgte områder, eller at terrænet reguleres, således at der påfyldes ren jord i et omfang, der resulterer i, at der ikke findes forurenede jord i den øverste 0,5 m af jordprofilen.

6.2 Grundvand

De udførte undersøgelser har vist, at forureningen med spildevand har påvirket jorden i et område, som udbreder sig fra spildstedet ved rensebrønden og ud over et nedenforliggende mark- og engareal, i alt 26.500 m². Da jorden i området i praksis er

vandmættet fra nær terræn, berører forureningen såvel jord som terrænnært grundvand. Med betegnelsen grundvand forstås i denne sammenhæng porevand i jorden, idet der ikke vurderes at være konstateret egentligt sammenhængende grundvandsmagasiner i undersøgelsesområdet inden for de øverste gennemborede 4-5 m.

...

Da der må forventes at foregå en løbende udvaskning af jordens chloridindhold, og da de foreliggende chloridmålinger er foretaget over en periode på flere måneder, er det vanskeligt at estimere det aktuelle chloridindhold i jorden og i endnu højere grad at skønne forløbet af den fremtidige udvaskning. De seneste chlorid-/ledningsevne målingen viser imidlertid, at der i slutningen af januar fortsat var markant forhøjede chloridkoncentrationer i grundvandet i det spildevandspåvirkede område.

...

Det vurderes på denne baggrund, at forureningen fra spildevandsudslippet ikke udgør en risiko for områdets grundvandsressourcer eller drikkevandsindvindingsinteresser. I lyset af, at chloridforureningen af det terrænnære jord-/grundvand vurderes at være i fortsat udvikling, anbefales det imidlertid, at der gennemføres en overvågning med henblik på at opnå en mere sikker dokumentation for, at denne risikovurdering holder. Overvågningen anbefales rettet mod den lokale afgrænsning af forureningen i terrænnært jord-/grundvand omkring spild – herunder ved yderligere analyser at søge at opnå bedre dokumentation fore forekomsten af kulbrinter i vandet.”

...”

Af et referat fra et møde afholdt den 10. juni 2009 fremgår det, at myndighedsopgaven med forureningssagen er overgået fra Aarhus Kommune, Natur og Miljø, til Miljøcenter Århus, men at kommunen stadig har ansvaret for anvisning ved bortskaffelse af forurenet jord og for eventuel jorddisponeringsplan.

I et dokument dateret den 9. oktober 2009 har Bent Henriksen fra Aarhus Vand A/S blandt andet skrevet følgende:

”Oprensning af tilstoppet spildevandsledning på Lisbjerg Bakke

Undertegnede forestod den 22. september 2008 oprensning af en Ø200 mm PVC spildevandsledning på Lisbjerg Bakke. Ud over undertegnede deltog Bo Kiander og maskinfører Jan Hoppe i arbejdet med oprensningen.

Ledningen er beliggende parallelt med en Ø250 regnvandsledning. Ledningerne ligger det pågældende sted med et godt fald. Ledningerne krydser en mark, og for at dyrkning kan ske uden gener er nedgravningsbrøndene afsluttet med betondæksler ca. 0,7 meter under terræn.

...”

Af et notat af 19. april 2010 fra NIRAS fremgår det, at resultaterne fra vandprøvetagninger viser, at koncentrationen af klorid og metaller i grundvandet, med enkelte undtagelser, generelt er faldende, og at NIRAS på baggrund he-

raf anbefaler, at monitoringen af grundvandet standses.

Den 6. september 2010 skrev Region Midtjylland Jord og Råstoffer, til Aarhus Kommune, Ejendomsforvaltningen, at Region Midtjylland planlagde at kortlægge området, der har været udsat for forurening på vidensniveau 2 (forurenet) efter jordforureningsloven.

I et dokument dateret den 2. oktober 2010 har Bent Henriksen fra Aarhus Vand A/S skrevet følgende:

”Oprensning af tilstoppet spildevandsledning på Lisbjerg Bakke

Som supplement til erklæring af 9. oktober 2009 om oprensning af den tilstoppede kloakledning på Lisbjerg Bakke beskrives nedenfor de genstande der i forbindelse med oprensningen blev fjernet fra kloaknedgangsbrønden og som havde tilstoppet ledningen:

- 3 stykker brædestumper 1” x 4” i 25-30 cm længde.
- 1 stk. plast stammende fra en an boring med et Ø 110 m kop-bor på et Ø 300 mm korrugeret opføringsrør på en stikledningsbrønd.
- 2 stykker Ø 110 mm rødt plastrør i 25-30 cm længde.
- 1 stykke sammenkrøllet tyndt plast – muligvis emballage. Størrelsen vurderes at kunne være 1x1½ m (blev ikke foldet ud).”

Den 31. januar 2011 er der afholdt møde mellem repræsentanter fra Aarhus Kommune, Aarhus Vand A/S og NIRAS. I referatet fra mødet står der blandt andet:

”...

Formål

Formålet med mødet var at afklare det videre forløb, efter regionen har kortlagt forureningen ved Engen syd for landsbyen Lisbjerg. Kortlægningen er sket, på trods af Miljøcenter Østjyllands accept af, at der var tale om naturlige aflejringer.

Beslutningsreferat

Det blev aftalt, at forsøge at holde udgifterne til afhjælpning af forureningen på så lavt et niveau som muligt.

Fra byggemodningens side blev det tilkendegivet, at forurening i byggefelter skal oprenses. Forureningen i de grønne områder kan efter en konkret vurdering ske ved afdekning med ren jord. Evt. forurening i § 3-området skal aftales med Natur og Miljø.

Det blev aftalt, at der igangsættes et undersøgelsesforløb. I 1. omgang ved en grovmasket undersøgelse af et gitter på ca. 50x50 m, dog under hensyntagen til de tidligere foretagne undersøgelser fra NIRAS og de nyere undersøgelser fra GEO i forbindelse med etablering af afløbsledninger.

...

Fra byggemodningens side blev det pointeret, at afhjælpning af forureningen blot var en fortsættelse af den tidligere oprensning. Udgifterne vil derfor skulle påhvile Aar-

hus Vand.

Fra Aarhus Vands side blev der taget forbehold for synspunktet, idet de har Miljøcentrets accept af, at der er tale om naturlig aflejring.

...”

For retten er der fremlagt luftfotos med indtegnning af kloakledningernes beliggenhed og en række fotos, der viser spildevand i det åbne landskab.

Opgørelsen af beløbet i henhold til påstand 2 fra Aarhus Vand A/S

Beløbet på 1.886.767,00 kr. i henhold til påstand 2 fra Aarhus Vand A/S fremgår af en opgørelse, som er fremlagt som sagens bilag 27, med fradrag af det beløb på 44.600,00 kr. som Aarhus Vand A/S har betalt i retsafgift. Beløbet består regninger for egne medarbejders arbejde på 80.702,00 kr., udgifter til rådgivning og analyser, først og fremmest NIRAS A/S, på 1.031.662,80 kr. og udgifter til eksterne entreprenører på 774.402,20 kr. I udgifterne til rådgivning og analyser indgår blandt andet beløb på i alt 63.375,00 kr. til advokatbistand.

Syn og skøn

Under sagens forberedelse er der gennemført syn og skøn med civilingeniør Erling Holm, København, som skønsmand. Han har afgivet skønserklæring af 3. januar 2011 og supplerende skønserklæring af 14. februar 2011.

I skønserklæringen står der blandt andet:

” 1. Indledning

Undertegnede Erling Holm er ved brev fra Retten i Århus af 22. juni 2010 udmeldt til at besvare en række spørgsmål vedrørende et spildevandsanlæg i Århus Kommune, og hændelser i denne forbindelse, jf. efterfølgende.

2. Syns- og skønforretning

Efter at der over sommeren 2010 er fundet et for alle parter egnet tidspunkt for syns- og skønforretning er parterne ved brev af 18. august 2010 indkaldt til syns- og skønforretning, som blev afholdt den 29. oktober kl. 10.00 på adressen Århus Vand, Bautavej 1, 8210 Århus N med efterfølgende besigtigelse på stedet.

Alle sagens parter var indvarslet gennem deres advokater, og tilstede var advokaterne Anette Kusk og Jens Andersen-Møller. Desuden fra Århus Vand: Paul Kr. Thomsen og Bent Henriksen, og fra Gjensidige Forsikring: Philip van Witteloostuyn.

Ved starten af mødet gennemgik skønsmanden kort, hvilket materiale han havde fået udleveret, og der blev givet mulighed for at stille yderligere spørgsmål og overgive yderligere materiale til skønsmanden.

Skønsmanden anmodede om i løbet af 2-3 uger at få tilsendt oplysninger om daglige

spildevandsmængder fra Affaldscenter Århus. Bl.a. henviste skønsmanden til spildevands-rapport for centret for år 2008 (22. jan. 2009) og andre målinger udført på centret og grundlaget for det i bilag 4, side 7 øv. omtalte. Desuden anmodedes om en mere detaljeret afløbsplan end den tidligere modtagne, om TV-rapporter for ledningen i det omfang disse foreligger, samt oplysninger om hvilke skelbrønde, der anvendes i det aktuelt tilsluttede industriområde, Lisbjergbuen, og ved Lisbjergskolen.

Syns- og skønsmanden påpegede, at summer i bilag 22 ikke stemmer med beløb i øvrige økonomibilag, hvilket Århus Vand ville undersøge (senere modtaget som bilag 27). Endvidere at NIRAS-rapporten (bilag 9, side 14) omtaler "ca. 200 tons afgraving", men at der kun ved økonomibilag foreligger 4 fakturaer fra Kommunekemi for sammenlagt ca. 120 tons, hvilket ligeledes ville blive undersøgt (senere modtaget i bilag 25).

Det fremgik af syns- og skønsmødet, at ud over spildevand fra Affaldscenter Århus, så var Lisbjergskolen på hændelsestidspunktet lige ved at blive taget i brug, og på Lisbjergbuen var der kun tilsluttet 2-3 bygninger. Den langt overvejende daglige spildevands-mængde kom således fra Affaldscenter Århus.

Vedrørende spørgsmål 1 ville der blive fremlagt en uddybende beskrivelse af de genstande, der blev fjernet fra den aktuelle brønd (senere modtaget som bilag 24).

Vedrørende spørgsmål 2 blev det afklaret, at "spildtiden" skal forstås som den tid, afløbsvandet er løbet ud fra den aktuelle brønd. Desuden, at der ikke er konstateret udløb fra andre brønde, hverken oven eller neden for på ledningsstrækningen, end den konkret omtalte i sagsfremstillingen.

3. Foretagne undersøgelser

Der er som afslutning på syns- og skønsmødet gennemført besigtigelse på åstedet, hvor alle deltog. Her blev markarealerne og området med den aktuelle brønd fremvist af Århus Vand.

...

5. Spørgsmål til skønsmanden

Syns- og skønsmødet af 22. november 2010 indeholder 2 spørgsmål:

Spørgsmål 1:

Såfremt de i bilagene 2 og 24 anførte oplysninger om forekomsten af byggeaffald i en Ø 200 mm pvc spildevandsledning lægges til grund, ønskes det vurderet, hvor lang tid, der forventeligt vil medgå, inden ledningen spærres for gennemløb.

Spørgsmål 2:

Der udbedes en begrundet vurdering af, hvilken konsekvens spildtidens varighed vil have for størrelsen af de omkostninger, der er afholdt som følge af udstrømningen af spildevand til udførelse af undersøgelser, afværgeforanstaltninger mv.

Om muligt udbedes der en vurdering af omkostningerne ved udførelse af oprensning / afværgeforanstaltninger for henholdsvis 1 døgn, 1 uge, 1 måned og 3 måneders udstrømning.

Ved ovenstående vurdering skal der tages udgangspunkt i de faktisk afholdte om-

kostninger, jf. bilagene 17, 20, 21 og 22.

Supplerende skønstema af 29. april 2010 indeholder 3 spørgsmål:

Spørgsmål A:

I tilslutning til besvarelsen af spørgsmål 1 bedes skønsmanden nærmere redegøre for, om en opstuvnings tidsmæssige forløb kan fastlægges.

I givet fald bedes skønsmanden detaljeret redegøre for, om der er holdepunkter for at fastslå, at det i bilag 2 beskrevne materiale er blevet tilført ledningssystemet i en sådan takt og har placeret sig således, at en tilstopning ville opstå inden for et bestemt tidsrum.

I givet fald hvilket.

Spørgsmål B:

Kan det tilførte materiale eller en del af dette have været tilført i en sådan rækkefølge og have placeret sig således, at der i en periode alene har været nedsat afledningsevne med opstuvning til følge.

Kan en sådan opstuvning have ført til overløb i brønden eller opstrøms denne.

Spørgsmål C:

I tilslutning til besvarelsen af de stillede spørgsmål bedes skønsmanden specifikt redegøre for, om besvarelsen ville være afhængig af, at de opstuede materialer tilføres i en bestemt rækkefølge og indbyrdes placerer sig på en given måde.

I givet fald bedes skønsmanden angive hvilke, både for så vidt angår dels tidsmæssige og dels placeringsmæssige.

Der forelå ikke yderligere spørgsmål til skønsmanden ved syns- og skønsmødet, men der er den 1. december 2010 modtaget:

Spørgsmål D:

Såfremt det lægges til grund, at der i forbindelse med konstateringen af opstuvningen fra den pågældende brønd blev fjernet:

- 3 stykker brædestumper 1" x 4" i 25-30 cm længde
- 1 stykke plast stammende fra en an boring med et Ø 110 mm kop-bor på et Ø 300 mm korrugeret opføringsrør på en stikledningsbrønd
- 2 stykker Ø 110 mm rødt plastrør i 25-30 cm længde
- 1 stykke sammenkrøllet tyndt plast – muligvis emballage. Størrelsen vurderes at kunne være 1 x 1½ m

ønskes det oplyst,

- 1) hvor lang tid der forventeligt vil medgå, inden ledningen spærres for gennemløb
- 2) i hvilken rækkefølge de fjernede emner er kommet til brønden
- 3) om det kan fastslås, hvordan de er kommet frem til brønden.

Skønsmanden bedes redegøre for, om der på baggrund af de givne oplysninger, om hvad der blev rensat op fra den pågældende brønd, kan gives et blot nogenlunde sikkert svar på spørgsmålet samt i tilslutning hertil redegøre for de usikkerhedsmomenter, der måtte være forbundet med besvarelsen af spørgsmålet.

6. Skønsmandens redegørelse

På grundlag af det foreliggende materiale og på grundlag af synsforretningen besvares foranstående spørgsmål efter bedste evne og overbevisning, idet der dog først skal gives nogle generelle betragtninger om det aktuelle afløbsanlæg og de oplyste vandmængder mv. i relation til sagens anliggender.

7. Generelle betragtninger

Den aktuelle spildevandsledning

Den aktuelle spildevandsledning med dens brønde er gravet ned i en landbrugsmark syd for Lisbjergskolen (Lisbjerg Bakke). Jf. Bilag 26 (Tegn. Nr. 001 med Spildevandsledninger – plan. Lisbjerg Bakke). Opføringsrørene fra brøndenes bund slutter med et dæksel ca. 70 cm under markoverfladen af hensyn til pløjning af marken. Se skitse bagest i rapporten.

Der er tale om en separat spildevandsledning, der i sommeren 2008 modtager afløbsvand fra Affaldscenter Århus (nord for ved Ølstedvej), 2-3 erhvervsbygninger ved Lisbjergbuen (bl.a. på Langdyssen; oplyst på syns- og skønsmødet), Lisbjergskolen (Lisbjergvej 15), der er taget i brug i august 2008 (skolens hjemmeside) og Lisbjergvej 13 (en børneinstitution).

Vandføring i de aktuelle spildevandsledninger

Fra alle tilslutninger med undtagelse af Affaldscenter Århus modtages sandsynligvis alene sanitært spildevand fra toiletter, bad og køkkener.

Fra Affaldscenter Århus modtager den separate spildevandsledning sanitært spildevand og processpildevand (jf. revideret spildevandstilladelse fra 2003). Processpildevandet består af forurenede overfladevand (forurenede vand fra nedbør) samt bl.a. afløb fra rengøring af transportbeholdere, røggasrensning og en slaggebehandlingsplads. Der er tilladelse til afledning af en årlig mængde processpildevand på 80.000 m³ (max. 350 m³/døgn) og 3.500 m³ sanitært spildevand årligt.

Ud fra disse forudsætninger kan det antages, at langt den største vandføring ved brønd C49140S i sommeren 2008 stammede fra Affaldscenter Århus, og helt specielt i perioder med og efter nedbør.

Mine vurderinger og beregninger for de registrerede vandføringer fra Affaldscenter Århus, bilag 4 til Spildevandsrapport for år 2008 (afsnit 4.m oven for) og regnearket med (afsnit 4.n oven for), viser, at der i de hyppigst forekommende daglige afløb er tale om vandføringer på 0,8 – 2 l/sek. De få sanitære tilslutninger vil bidrage meget begrænset, idet sådanne afløb udjævnes meget og hurtigt undervejs i spildevandsledningen. Ved nedbør har der været tale om noget større vandføring, op til ca. 10 l/sek. De registrerede vandføringer viser stor variation over døgnets timer og stor variation fra dag til dag.

Ved de omtalte ofte forekommende daglige vandføringer vil der i ledningen være vanddybder på cirka 15-25 mm, og hastigheder på 0,8-1,1 m/sek.

Mulighederne for transport af de aktuelle genstande, jf. næste afsnit, er specielt vurderet for spildevandsledningen efter sammenløb med ledninger fra henholdsvis området ved Lisbjergbuen og Lisbjergskolen, og frem til brønd C49140S, bilag 26, hvor forstoppelsen og udløbet af spildevand har fundet sted. Ledningen har dimension Ø

200 mm og fald på 25 – 60 promille. Se desuden skitser bagest i rapporten.

De aktuelle genstande og muligheder for transport af disse

De aktuelle genstande fundet i forstoppelsen i brønd C49140S er dokumenteret i bilag 2 og 24. Mine vurderinger på denne baggrund er følgende:

De 3 stk. 25 x 100 x 250 mm træstykker vil ofte "bundfældes"/stoppe op undervejs med de aktuelle vandføringer. I den aktuelle spildevandsledning (dimension og fald) vil der kræves vanddybder på omkring 20 mm for at træstykkerne kan bevæge sig.

I bilag 24 er oplyst om et stykke plast fra en 110 mm an boring på et "300 mm korrugeret opføringsrør". Dette er efter al sandsynlighed et 315 mm opføringsrør. I afsnit 4.k oven for henvises til modtagne oplysninger om skelbrønde. Heraf fremgår sådanne brønde kun på ejendommen Lisbjergvej 13 (byggetegning fra 1994), men i mailen oplyses, "at der ud over "skelbrøndene" er et antal andre brønde på flere af ejendommenes kloakanlæg."

Plaststykket fra an boringen har en diameter på knapt 130 mm og en "højde" på ca. 50 mm på grund af korrugeringen. Med dets størrelse og udformning vil det kræve en vanddybde på mindst 30 mm for at kunne bevæge sig. Sandsynligvis vil det være flænsat / ru i boreflader, så det let opsamler andet materiale i spildevandet.

De 2 stk. Ø 110 mm rørstykker har en udvendig diameter på ca. 115 mm, idet der ikke er oplyst om muffe. De vil formentlig ved de aktuelle faldforhold bevæge sig allerede med 10-15 mm vanddybde.

Endvidere et "stykke sammenkrøllet tyndt plast". Et sådant plaststykke, fx fra emballering af isolering, vil ofte, når det transporteres af vand i et glat plastrør forme sig som en lang "pølse", men kan også klumpe sig sammen undervejs afhængig af veksellende vandføringer.

I brønd C49140S, hvor forstoppelsen er sket, reduceres hastigheden med ca. 25 % på grund af faldændring (fra 60 0/00 til 26 0/00). I sådan en situation dannes ofte hvirvler i vandet. Der er endvidere en ca. 20 graders retningsændring i brønden. Genstande vil derfor ofte bremses op på dette sted.

Flere andre steder i de aktuelle spildevandsledninger er der retningsændringer i brønde, som kan besværliggøre passage for genstandene med en længde på ca. 300 mm.

Er genstandene kommet frem til den aktuelle spildevandsledning umiddelbart før en af de større vandføringer ved nedbør vil transport være sket enklere og hurtigere end oven for beskrevet for den meget ofte forekommende daglige situation. Jf. lige oven for om "Vandføring i de aktuelle spildevandsledninger".

Forstoppelse i brønd C49140S

Forstoppelsen i den aktuelle brønd blev konstateret den 22. sept. 2008, jf. bilag 2 og 24. Den 18. sept. var der ved en besigtigelse konstateret, at der løb vand op af jorden og ned over marken. Sandsynligvis skete dette også allerede i juni 2008, hvor forpagteren af arealerne har registreret løbende vand ned over marken. Jf. stævningen (side 2 og 5).

Som følge af den konstaterede forstoppelse i brønden og de aktuelle fald på spildevandsledningen og terrænet er der presset afløbsvand ud mellem brøndens opføringsrør og dets dæksel. Afløbsvandet har presset sig vej op gennem jorden, de ca. 70 cm til markoverfladen (terræn). Dækslet for brønd C49140S ligger i kote 39,57.

Før brønd C49140S ligger brønd 42010S. Dets dæksel ligger i kote 43,58. Ca. 4 meter højere. Her er der ikke konstateret, at der er løbet afløbsvand ud.

Vandmængder fra Affaldscenter Århus over døgn og uger

I perioden juni, juli, august og ind til udløbet fra brønd C49140S stoppes 22. sept. 2008 er der meget betydelige variationer i den vandmængde, der kommer fra Affaldscenter Århus, jf. bilag 4 til Spildevandsrapport for Affaldscenter Århus i 2008 (jf. m i afsnit 4).

På dage med lille vandmængde er der 35-40 m³/døgn. På dage med stor vandmængde er der 120-160 m³/døgn. Der er i august enkelte dage på 238 henholdsvis 394 m³/døgn.

Den mindste uge-vandmængde 350-500 m³. I uger med stor vandmængde er der 550-775 m³. Der er i august en største uge-vandmængde på 1.316 m³. (Uge-vandmængden er vandmængden i 7 på hinanden følgende døgn)

Døgnvandmængden varierer således i juni og juli med en faktor på mindst 4 - 5, mens uge-vandmængden i juni og juli varierer med en faktor over 2.

Det er vurderet, jf. stævningen side 5 øv. og bilag 9 side 3 midt, at udløbet er startet i begyndelsen af juni 2008, men det kan være startet tidligere, idet, så vidt jeg har forstået, der ikke færdes mange mennesker i området. For maj 2008 gælder tilsvarende store variationer i vandmængder, og maj måneds samlede vandmængde har været 40 % større end i juni og 20 % større end i juli.

Ses på vandmængden over en måned er der mindre, men stadig væsentlige variationer. I maj måned var den samlede vandmængde 2.681 m³, i juni 1.883 m³, i juli 2.246 m³ og i august 3.829 m³.

8. Svar på spørgsmålene i afsnit 5

ad. Spørgsmål 1:

Såfremt de i bilagene 2 og 24 anførte oplysninger om forekomsten af byggeaffald i en Ø 200 mm pvc spildevandsledning lægges til grund, ønskes det vurderet, hvor lang tid, der forventeligt vil medgå, inden ledningen spærres for gennemløb.

Som udgangspunkt kendes ikke, hvor og hvornår genstandene ("byggeaffald") nævnt i bilag 2 og 24 er tilført afløbssystemet, men det er oplyst, at der var byggeaktiviteter i områderne, hvor den aktuelle spildevandsledning starter. Henholdsvis områder ved Lisbjergbuen og ved Lisbjergskolen.

Som beskrevet under "De aktuelle genstande" i afsnit 7 oven for, så er der tale om genstande, der for at flyde eller på anden måde blive transporteret med vandet kræver en vis bredde af vandoverfladen i en Ø 200 mm plastledning. I de lige ledningsstrækninger med de aktuelle faldforhold vil dette svare til en vanddybde på 15 - 30 mm, hvor en vanddybde på 30 mm vil kræve en vandføring på over 2 liter/sek. Undervejs er der flere brønde med retningsændringer, hvor der efter al sandsynlighed skal en endnu større vanddybde og dermed vandføring til at transportere genstandene igennem retningsændringen.

Uanset om genstandene stammer fra en eller flere steder i de to nævnte områder vil de derfor have været en del tid undervejs, da der alene forventes sanitært spildevand fra toiletter og køkkener samt evt. bad på ledningen fra Lisbjergskolen / Lisbjergvej

13 og ledningen fra Lisbjergbuen. Sådanne afløbsstrømme er meget små og udjævnes hurtigt, hvorfor de ikke har den store transportevne for de aktuelle genstande. Da der endvidere kan gå adskillige uger fra de aktuelle genstande er kommet i afløbssystemet til der overhovedet kommer afløbsvand fra nybyggerier, kan genstandene have ligget længe øverst oppe i afløbssystemet, før de overhovedet er begyndt at blive transporteret.

Fra området ved Lisbjergskolen til brønd C42031S henholdsvis fra området ved Lisbjergbuen til brønd C42030S har transporten således efter al sandsynlighed taget lang tid. Se skitse med uddrag af ledningsplanen (fra bilag 26) bagest i rapporten.

Først når genstandene når frem til ledningen med vandføringen fra Affaldscenter Århus kan transporten ske hurtigere. Men også her viser vandføringer beregnet ud fra materialet i 4.m og 4.n, at der efter al sandsynlighed har været flere dage, hvor genstandene i perioder har ligget på bunden, fordi der ikke har været tilstrækkelig vandføring til transport.

Der er efter al sandsynlighed derfor sket det, at i brønd C49140S er et af træstykkerne eller et stump plastrør kommet til brønden med en lav vandføring, og har sat sig på tværs rundt i retningsændringen og samlet de efterfølgende genstande, når disse er nået frem til brønden. Jf. ovenfor om forholdene i og omkring brønd C49140S (afsnit 7 om "De aktuelle genstande").

Er der i overgangen mellem udløbet fra betonbrønden og plastrøret en kant eller er der en lille afstand mellem betonen og plastrøret, kan plaststykket fra anbringen (med dets kanter) have sat sig fast der, hvis det er kommet først til brønden.

Første genstand har fanget næste genstand, og næste genstand igen. Det hele er efterhånden skubbet mere og mere sammen hen imod udløbet fra brønd C49140S. Sammen med det tynde, sammenkrøllede plaststykke har genstandene fyldt op i brøndbunden og er kittet sammen med fækalier, papir, sand og grus. Herved er forstoppelsen blevet fuldstændig og har lukket helt for afløb fra brønden.

Det tidsmæssige forløb af sammenklumpningen og til sidst forstoppelsen afhænger meget af, hvorledes transporten er foregået med stop (bundfældning) undervejs, og dermed af hvilken mængde afløbsvand der har været til rådighed til transport af genstandene frem til brønd C49140S.

Er genstandene kommet frem til den aktuelle del af spildevandsledningen i en periode med meget afløbsvand, kan sammenklumpningen og til sidst den totale forstoppelse være foregået hurtigt, dvs. over et par timer.

I en periode med små vandføringer kan der være gået dage, idet de aktuelle genstande da vil være stoppet (bundfældet) adskillige gange undervejs.

ad. Spørgsmål 2:

Der udbedes en begrundet vurdering af, hvilken konsekvens spildtidens varighed vil have for størrelsen af de omkostninger, der er afholdt som følge af udstrømningen af spildevand til udførelse af undersøgelser, afværgeforanstaltninger mv.

Om muligt udbedes der en vurdering af omkostningerne ved udførelse af oprensning / afværgeforanstaltninger for henholdsvis 1 døgn, 1 uge, 1 måned og 3 måneders udstrømning.

Ved ovenstående vurdering skal der tages udgangspunkt i de faktisk afholdte om-

kostninger, jf. bilagene 17, 20, 21 og 22.

Jo længere tid forstoppelsen og dermed udstømningen varer, jo mere afløbsvand vil strømme ud over marken og afløbsvandet vil gradvist sprede sig over et større areal (med mindre det synker i jorden).

Til trods for terrænets hældning og hulningen (lille slugt) i terrænet må det antages, at en relativ stor del af vandet de første døgn vil mætte den øverste del af agerjorden i hulningen, og ikke er nået ret langt væk fra brønd C49140S. Jf. kortet i bilag 26 samt skitse og foto bagest i rapporten. Herefter vil vandet sprede sig forholdsvis hurtigt på overfladen på marken neden for brønden.

Jo større vandmængder (jo længere spildtid) der er kommet ned over marken og det neden for liggende område med hegn, sivområde, grøft, dræn mv., jo flere omkostninger vil der være til undersøgelser, jordboringer, analyser mv. (rådgivning) og til oprensning og deponering. Områdets karakter neden for agerjorden vil givetvis betyde anvendelse af forholdsvis mere tid til oprensning end oppe på agerjorden.

Som ved besvarelsen af spm. 1 er det her en væsentlig forudsætning for besvarelsen, at det ikke kendes, hvornår udløbet fra brønd C49140S er startet.

Som beskrevet under "Vandmængder fra Affaldscenter Århus" i afsnit 7 ovenfor er der, når der ses på spildtider på et døgn og en uge, tale om meget store variationer i vandmængder, der er kommet fra Affaldscenter Århus dag for dag og uge for uge i den aktuelle periode.

Der er således langt fra nogen entydig baggrund for at sige, hvor stort et jordområde, der er blevet påvirket af afløbsvand inden for et døgn og en uge, og i de følgende uger.

En decideret opdeling af de afholdte omkostninger opdelt på niveauer af 1 døgn og 1 uge vil derfor være forbundet med meget stor usikkerhed, hvorfor jeg ikke finder dette realistisk.

På grund af terrænets hældning og form er vandet sandsynligvis efter få døgn kommet neden for agerjorden, hvor det gradvist, men sandsynligvis langsomt, har spredt sig ud over et større område. Med baggrund i ovennævnte om variationer i vandmængder og arealets karakter neden for agerjorden med hegn, sivområde mv. er det forbundet med stor usikkerhed at vurdere en bare nogenlunde hastighed og omfang for udbredelsen af vandet her. Dette ses også af usikkerheden i de udførte modelberegninger, bl.a. notat ved bilag 12 side 5 øv., med beregnet sammenlagt ca. 5.500 m² forurenet areal og konstateret 1.800 m².

Var udstømningen blevet opdaget med det samme eller efter ganske få døgn ville forureningen have været på et ret begrænset areal, og ikke være nået uden for agerjorden. Sandsynligvis 3-400 m² i hulningen ned over marken ville være omfattet.

Der ville være omkostninger til enkelte undersøgelser inkl. nogle analyser af jordprøver og evt. nogle få boringer i jorden samt enkelte møder. Der skulle være køreplader ned over marken af samme omfang for at kunne hente jorden, men afgravningen ville formentlig kunne ske på ca. 1 uge og mellemlagring i containere være undgået. Afgravning og deponering hos Kommunekemi ville sandsynligvis være begrænset til 50-75 tons. På grundlag af de afholdte omkostninger, jf. bilag 25 og 27, skønnes omkostninger til ovennævnte på 200. – 250.000 kr. ekskl. moms.

ad. Spørgsmål A:

I tilslutning til besvarelsen af spørgsmål 1 bedes skønsmanden nærmere redegøre for, om en opstuvnings tidsmæssige forløb kan fastlægges.

I givet fald bedes skønsmanden detaljeret redegøre for, om der er holdepunkter for at fastslå, at det i bilag 2 beskrevne materiale er blevet tilført ledningssystemet i en sådan takt og har placeret sig således, at en tilstopning ville opstå inden for et bestemt tidsrum.

I givet fald hvilket.

Det tidsmæssige forløb kan efter min opfattelse ikke fastlægges mere præcist end det er gjort i sidste del af besvarelsen af spørgsmål 1, når det ikke kendes, hvorfra og hvornår genstandene er tilført afløbssystemet.

ad. Spørgsmål B:

Kan det tilførte materiale eller en del af dette have været tilført i en sådan rækkefølge og have placeret sig således, at der i en periode alene har været nedsat afløbsevne med opstuvning til følge.

Kan en sådan opstuvning have ført til overløb i brønden eller opstrøms denne.

Som beskrevet sidst i besvarelsen af spørgsmål 1, så har der efter al sandsynlighed været nedsat afløbsevne gennem brønd C49140S i en periode. Ingen af de fundne genstande har en sådan karakter, at de umiddelbart ville skabe en fuldstændig forstoppelse.

Hvor lang denne periode har været, kan jeg ikke komme nærmere end beskrevet i besvarelsen af spørgsmål 1.

Dækslerne på spildevandsledningens brønde har ca. 70 cm jord over sig. Højde(kote)forskellen mellem brønd C49140S (med forstoppelsen) og den foregående brønd C42010S er cirka 4 meter. Se skitse bagest i rapporten.

Der har således været et vandtryk på 4 meter til at skubbe forstoppelsen tæt sammen, få presset dækslet op ved brønd C49140S og vandet til at bryde op igennem de 70 cm agerjord, og løbe ud over marken.

Jeg forstod under syns- og skønsforretningen, at der ikke er konstateret udstrømning af vand fra den foregående brønd, C42010S.

ad. Spørgsmål C:

I tilslutning til besvarelsen af de stillede spørgsmål bedes skønsmanden specifikt redegøre for, om besvarelsen ville være afhængig af, at de opstuede materialer tilføres i en bestemt rækkefølge og indbyrdes placerer sig på en given måde.

I givet fald bedes skønsmanden angive hvilke, både for så vidt angår dels tidsmæssige og dels placeringsmæssige.

Se besvarelsen af spørgsmål 1.

ad. Spørgsmål D:

Såfremt det lægges til grund, at der i forbindelse med konstateringen af opstuvningen fra den pågældende brønd blev fjernet:

- 3 stykker brædestumper 1" x 4" i 25-30 cm længde
- 1 stykke plast stammende fra en an boring med et Ø 110 mm kop-bor på et Ø 300 mm korrugeret opføringsrør på en stikledningsbrønd
- 2 stykker Ø 110 mm rødt plastrør i 25-30 cm længde
- 1 stykke sammenkrøllet tyndt plast – muligvis emballage. Størrelsen vurderes at kunne være 1 x 1½ m

ønskes det oplyst,

- 1) *hvor lang tid der forventeligt vil medgå, inden ledningen spærres for gennemløb*
- 2) *i hvilken rækkefølge de fjernede emner er kommet til brønden*
- 3) *om det kan fastslås, hvordan de er kommet frem til brønden.*

Skønsmanden bedes redegøre for, om der på baggrund af de givne oplysninger, om hvad der blev rensat op fra den pågældende brønd, kan gives et blot nogenlunde sikkert svar på spørgsmålet samt i tilslutning hertil redegøre for de usikkerhedsmomenter, der måtte være forbundet med besvarelsen af spørgsmålet.

Efter min opfattelse kan der ikke svares mere præcist end det er gjort i besvarelsen af spørgsmålene I og B, når det ikke kendes, hvorfra og hvornår genstandene er tilført afløbssystemet.

..."

Skønserklæringen er bilagt nogle blyanttegnede skitser.

I den supplerende skønserklæring står der blandt andet:

" 1. Indledning

Undertegnede Erling Holm er ved brev fra advokat Annette Kusk af 3. februar 2011 blevet bedt om at svare på fire tillægsspørgsmål (nr. 3 – 6). Jf. oprindelig rapport fra 3. januar 2011.

På mail den 7. februar 2011 er jeg fra advokat Jens Andersen-Møller blevet bedt om at svare på tre tillægsspørgsmål (nr. E – G), dateret 2. februar 2011. Jf. oprindelig rapport fra 3. januar 2011.

2. Spørgsmål til skønsmanden

Tillægsspørgsmål af 3. februar 2011:

Spørgsmål 3:

Det ønskes vurderet, hvor lang tid der vil medgå fra det tidspunkt spildevandsledningen tilstoppes, jf. svar I, til der sker udstrømning af spildevand.

Spørgsmål 4:

I forlængelse af syns- og skønsmandens besvarelse af spørgsmål 2 bedes syns- og skønsmanden begrunde sit estimat af forureningens horisontale udbredelse til 300-400 m², herunder oplyse hvilken mængde vandgennemstrømning, der er anvendt ved vurderingen.

Spørgsmål 5:

Det ønskes oplyst, hvorvidt syns- og skønsmanden i sit svar på spørgsmål 2, s. 10, 9. afsnit, har inddraget

- a) at tilsynsmyndigheden stillede krav om udtagelse af prøver af det forurenede areal, grøft, bæk og grundvand forud for meddelelse af påbud, jf. bilagene 3, 6, 7 og 8 og som følge af undersøgelsespåbuddet,
- b) at der skulle udføres efterfølgende monitoring af forureningen, og
- c) at der skulle ske en undersøgelse af den opgravede jord, før der kunne ske en klassificering af jorden og dermed findes en egnet modtager af den opgravede jord.

Spørgsmål 6:

Der udbedes en specifikation af de af syns- og skønsmanden i svar 2 anslåede omkostninger.

Tillægsspørgsmål af 2. februar 2011:

Spørgsmål E:

I tilslutning til spørgsmål 3 og med henvisning til skønsmandens besvarelse af spørgsmål 1 og B bedes skønsmanden redegøre for, om der er nogen som helst holdepunkter for at kunne fastlægge, i hvilken rækkefølge det i bilagene 2 og 24 omtalte byggeaffald er ankommet til brønden.

Spørgsmål F:

Er der holdepunkter for at fastslå, hvordan de forskellige elementer har været positioneret i brønden.

Det ønskes videre oplyst, om placeringen af elementerne i forhold til brønden og de øvrige elementer kan have været sådan, at den sammenkitning med fækalier, papir, sand og grus, der forudsættes indtruffet, har været under opbygning i uger.

Spørgsmål G:

Det ønskes oplyst, om der kan have været overløb fra brønden i en længere periode, hvor brønden ikke har været helt tilstoppet, herunder i en periode, hvor den beskrevne sammenkitning har været under opbygning.

3. Svar på spørgsmålene i afsnit 2ad. Spørgsmål 3:

Det ønskes vurderet, hvor lang tid der vil medgå fra det tidspunkt spildevandsledningen tilstoppes, jf. svar 1, til der sker udstrømning af spildevand.

Når der sker forstoppelse i brønd C49140S vil vandet blive holdt tilbage i spildevandsledninger og brønde forud for forstoppelsesstedet.

Som beskrevet side 9 midten i oprindelig rapport fra 3. januar 2011 er forstoppelsen efter al sandsynlighed sket over tid. Hvor kort eller lang tid kan ikke beskrives nærmere end gjort dér. I en periode vil der således være mindre og mindre vand, der løber videre, og mere og mere vand, der holdes tilbage, og vandstanden i brønd C49140S og i ledninger før denne, stiger gradvist.

Er endelig forstoppelse / tillukning sket på dage med lille vandmængde i afløbet, 35-40 m³/døgn vil der sandsynligvis være gået 8-9 timer fra endelig tillukning til udløb

af vand på jordoverfladen. Er endelig forstoppelse / tillukning sket på dage med stor vandmængde i afløbet, 120-160 m³/døgn vil der sandsynligvis være gået 2-3 timer fra endelig tillukning til udløb af vand på jordoverfladen ved brønd C49140S. Jf. øv. side 8: Vandmængder fra Affaldscenter Århus i oprindelig rapport fra 3. januar 2011.

Dette fremkommer som følger, jf. bilag 26 med kort over ledninger (Oprindelig rapport afsnit 4, punkt o):

Jordniveauet ved brønd C49140S, hvor der er strømmet vand ud, er ca. i kote 40,3 (Dækselkote 39,57 + oplyst ca. 70 cm jord over brønddæksel).

Før vandet begynder at strømme ud af jorden ved brønd C49140S skal det overvinde modstand fra i et vist omfang at løfte dækslet og strømning i jorden (bryde vej igennem).

Det er oplyst, at der ikke er konstateret, at der er løbet afløbsvand ud ved brønd C42010S (brønden før brønd C49140S (opstrøms)). Jf. side 7: Forstoppelse i brønd C49140S i oprindelig rapport fra 3. januar 2011. Jordniveauet ved brønd C42010S er ca. i kote 44,3 (Dækselkote 43,58 + oplyst ca. 70 cm jord over brønddæksel).

Efter al sandsynlighed har vandet således højest fyldt ledninger og brønde til kote ca. 44,3 før udstrømningen er begyndt. Dette svarer til, at vandet har stået ca. 1,15 meter op i brønd C42030S (bundkote 43,15).

I alt er dette med de givne faldforhold og 1 meter betonbrønde i marken et volumen på ca.: 4,8 m³ (brønde) + 8,7 m³ (ledninger til oven for brønd C42030S) = ca. 13,5 m³.

I ledninger og brønde oven for brønd C49140S er således dannet et "bassin" fyldt med vand. I perioden, hvor der er strømmet vand ud ved brønd C49140S, er dette sket i takt med, at der løber vand i spildevandsledningen.

ad. Spørgsmål 4:

I forlængelse af syns- og skønsmandens besvarelse af spørgsmål 2 bedes syns- og skønsmanden begrunde sit estimat af forureningens horisontale udbredelse til 300-400 m², herunder oplyse hvilken mængde vandgennemstrømning, der er anvendt ved vurderingen.

Estimatet på 300-400 m² for udstrømningsareal for de allerførste døgn er fremkommet ved at sammenholde egne observationer af terrænets hulning og faldforhold ved brønd C49140S og neden for med bilag 26, fotos i bilag 5 samt bilagene 2 til bilag 9 og bilag 2 til bilag 4. Dvs. på de første 40-50 meter efter brønd C49140S er det et bælte på 4-6 meter, og herefter yderligere udløb over 20-25 meter i et lidt bredere bælte.

Som det fremgår af besvarelsen af spørgsmål 2 er grundlaget usikkert, selv for den foretagne vurdering for de allerførste døgn, da mængden af vand i spildevandsledningen har store variationer pr. døgn, og tidspunktet for starten af udstrømningen er ukendt. Vandstrømningen har været et sted mellem 35 og 160 m³/døgn. Da der i juni-juli (første halvdel af den antagne udstrømningsperiode) er ca. 50 % døgn med døgnvandmængder mindre end 60 m³/døgn (Vandet afledes oftest fra Affaldscentret over hele døgnet. Til illustration af størrelsen, så har der den 28. juni 2008 været 59 m³/døgn med 2-3 m³/time = 30-50 liter/minute), er denne vandmængde lagt til grund

for vurderingen for de allerførste døgn. Jf. data i bilag 4 til Spildevandsrapport for 2008 (jf. pkt. m. i afsnit 4 i oprindelig rapport fra 3. januar 2011).

Som det fremgår af besvarelsen af spørgsmål 2 må der forventes en opsugning i jord og afgrøder især i de første døgn.

ad. Spørgsmål 5:

Det ønskes oplyst, hvorvidt syns- og skønsmanden i sit svar på spørgsmål 2, s. 10, 9. afsnit, har inddraget

- a) *at tilsynsmyndigheden stillede krav om udtagelse af prøver af det forurenede areal, grøft, bæk og grundvand forud for meddelelse af påbud, jf. bilagene 3, 6, 7 og 8 og som følge af undersøgelsespåbuddet,*
- b) *at der skulle udføres efterfølgende monitoring af forureningen, og*
- c) *at der skulle ske en undersøgelse af den opgravede jord, før der kunne ske en klassificering af jorden og dermed findes en egnet modtager af den opgravede jord.*

Dette er efter min opfattelse inddraget i relevant omfang, idet jeg, som besvaret ovenfor, vurderer, at det berørte areal af udstrømmet spildevand de allerførste døgn har været indtil 60-75 meter neden for brønd C49140S.

Der ville efter min vurdering alene være behov for nogle få borer, jordprøver og analyser, samt møder; jf. videre i besvarelse af spørgsmål 6, for at afklare forholdene i det ret begrænsede område.

ad. Spørgsmål 6:

Der udbedes en specifikation af de af syns- og skønsmanden i svar 2 anslåede omkostninger.

Ved min gennemgang af tallene i mit svar på spørgsmål 2, 9. afsnit, side 10 i oprindelig rapport fra 3. januar 2011, har jeg desværre konstateret to fejl:

Der skal stå 70-75 tons, ikke 50-75 tons.

Ved den endelige skrivning af min rapport den 3. januar 2011 er det faldet ud, at jeg har skønnet anvendelse af kr. 100.000 ekskl. moms til nogle få borer, jordprøver og analyser samt et par møder. Beløbet er fordelt med kr. 15.000 til lønudgifter internt i V&S og kr. 85.000 til rådgiver, boring og analyser.

Der skulle således stå 300. – 350.000 kr. ekskl. moms til sidst i svaret på spørgsmål 2, ikke 200. – 250.000 kr.

Jeg beklager disse fejl i oprindelig rapport fra 3. januar 2011.

De anslåede entr. omkostninger er således på 200. – 250.000 kr. ekskl. moms, hvilket er fremkommet som følger:

Aktivitet	Jf.	Beløb kr. ekskl. moms
Køreplader i 1 uge (292 stk. i 8 dage), udlægning og leje	Mail sidst i bilag 25 og entr. slutfaktura 27.04.09 inkl. dets bilag 2.	65.000 – 70.000

Afgravning af 20 cm i midterfelt, hvor vandet er løbet mest, ca. 150 m ² / ca. 30 m ³ Afgravning af 5 cm yderfelter, ca. 200 m ² / ca. 10 m ³ Eller 70-75 tons med ca. rumvægt 1.7-1,85	Vurderet til ca. 25 % af faktisk fakturerede løn-omkostninger til specialarbejdere og formand samt til materiel, her-under alene rendegraver, da det sker på agerjord over et begrænset areal i forhold til de i alt afgravede 220 tons. Entr. slutfaktura 27.04.09 og Bilag 9	30.000 – 35.000
Transport til Kommunekemi Vurderet til 3-4 lastvognstræk	Entr. slutfaktura 27.04.09	12.000 – 15.000
Deponering af 70 - 75 t. på Kommune-kemi	Afregninger med 1.320 kr. / tons	92.000 – 100.000
		199.000 – 220.000
+ udsving på op til 15 % af de anslåede maksimale entr. omkostninger		30.000
Heraf sum		200. – 250.000

Spørgsmål E:

I tilslutning til spørgsmål 3 og med henvisning til skønsmandens besvarelse af spørgsmål 1 og B bedes skønsmanden redegøre for, om der er nogen som helst holdepunkter for at kunne fastlægge, i hvilken rækkefølge det i bilagene 2 og 24 omtalte byggeaffald er ankommet til brønden.

Der er ikke nogle faste holdepunkter for at fastlægge, i hvilken rækkefølge det aktuelle byggeaffald er ankommet i brønden.

Jeg beskriver i svaret på spørgsmål 1 og B, hvad jeg anser for mest sandsynligt ud fra de foreliggende oplysninger om genstandene i byggeaffaldet, afløbssystemets udformning og vandføringer samt mine erfaringer. De tre nævnte genstande, stump plastrør, træstykke og plaststykke fra an boring, er de genstande, der vil have sværest med blive transporteret og passere brønde og retningsændringer.

Spørgsmål F:

Er der holdepunkter for at fastslå, hvordan de forskellige elementer har været positioneret i brønden.

Det ønskes videre oplyst, om placeringen af elementerne i forhold til brønden og de øvrige elementer kan have været sådan, at den sammenkitning med fækalier, papir, sand og grus, der forudsættes indtruffet, har været under opbygning i uger.

Med samme begrundelse som lige anført for spørgsmål E er der ikke nogle faste holdepunkter for at fastlægge, hvordan de forskellige elementer (genstande) har været positioneret i brønden, og det kan ikke udelukkes (jf. sidste del af svaret på spørgsmål 1), at opbygningen er foregået over uger, når henses til usikkerheden omkring hvornår og hvordan genstandene er tilført sammenholdt med den store variation i daglig vandføring.

Spørgsmål G:

Det ønskes oplyst, om der kan have været overløb fra brønden i en længere periode, hvor brønden ikke har været helt tilstoppet, herunder i en periode, hvor den beskrevne sammenkitning har været under opbygning.

Som beskrevet i svaret på spørgsmål 3 og ved besvarelsen af spørgsmål 1, side 9 i oprindelig rapport fra 3. januar 2011, så er forstoppelsen efter al sandsynlighed sket over tid. Afhængig af hvorledes den sidste del af forstoppelsen, frem til at røret i udløbet fra brønd C49140S helt lukker, er foregået, kan der være foregået udløb af vand fra brønden på jorden forud for den fuldstændige tilstopning.

Jeg anser det dog ikke for særlig sandsynligt, at der er tale om større mængder vand eller over længere tid. Så snart de største genstande af byggeaffald har sat sig i brønden vil der hele tiden ske bundfældning og sammenkitning med fækalier, papir, sand og grus frem mod røret i udløbet fra brønd C49140S. Jf. svaret på spørgsmål 3 om dannelsen af et "bassin" fyldt med vand, hvilket fremmer bundfældningen.

..."

Forklaringer

Bent Henriksen har blandt andet forklaret, at han nu er driftsformand i Aarhus Vand. Tidligere var han driftsformand i afdelingen Natur og Vejservice hos Aarhus Kommune. Det er den afdeling, der nu er blevet udskilt i det selvstændige aktieselskab, Aarhus Vand. Den 22. september 2008 var han på tilsynsbesøg på Lisbjerg Bakke, fordi der var konstateret spildevand på marken. Der blev foretaget opgravning med rendegraver, indtil kloakdækslet dukkede frem. Kloakbrønden var fyldt med vand. Vandet blev suget op med en slamsuger. Det kunne herefter konstateres, at afløbet i bunden af brønden var stoppet helt til af byggeaffald, blandt andet brædestumper og det, som han kalder et anboringsstykke fra et pvc-rør. Han har forsøgt efter bedste evne at beskrive affaldet i det "skriv", som han har formuleret af 2. oktober 2010. Affaldsmaterialerne har siddet i bunden af brønden og stoppet for den 200 mm spildevandsledning, der leder spildevandet videre. Det var usædvanligt meget affald i en så lille brønd. Der er et godt fald på spildevandsledningen, hvilket underbygges af, at dækslet er blevet løftet af trykket fra spildevandet, der har været stemmet op i brønden. Det strømmede ud med spildevand, da han kom til stedet. Han tør ikke sige, om dækslet har løftet sig flere gange. Han har ikke set før, at spildevandsbrønde har været tilstoppet af byggeaffald. Det var nok det løse plast, der var med til at lukke passagen i brønden fuldstændig. Han tør ikke sige, hvor hurtigt passagen af ledningen er blevet fuldstændigt stoppet. Det var almindeligt forekommende byggematerialer, der stoppede brønden. Det er og var umuligt at sige, hvor de stammede fra. Byggeaffaldsmaterialerne blev smidt i en almindelig affaldscontainer på en plads, som Natur og Vejservice dengang rådede over på Edwin Rahrs Vej.

Rendegraveren ramte ikke betondækslet i forbindelse med, at der blev gravet ned til dækslet, der har en diameter på 60 cm. Vandet, der stod op i brønden, var grumset og uklart. Slangen fra slamsugeren blev sat ned i brønden.

Byggeaffaldet, der stoppede afløbet, blev taget op med en slags greb. Brædestumperne var kilet ind i røret med anboringsstykket ovenpå. Han kan sagtens huske, hvad der var i brønden, selv om der gik lang tid, fra oprensningen skete, til han blev bedt om at skrive ned, hvad han havde fundet. Han tog ikke billeder af byggeaffaldet. Hvis han var blevet bedt om det, kort efter han havde smidt byggeaffaldet i containeren, så kunne han nok have fundet det i containeren igen. Containeren blev nok tømt en gang om måneden.

Helle Ravn-Sørensen har blandt andet forklaret, at hun er geolog i afdelingen Natur Miljø, der er en underafdeling i Virksomheder og Jord hos Aarhus Kommune. Hendes opgave i forureningssagen var at udføre myndighedstilsyn. Hun blev involveret i sagen få dage, før mødet den 21. oktober 2008 blev afholdt. Hun har udarbejdet den oversigt over begivenhedsforløbet, der er fremlagt som bilag 35 i sagen. I begyndelsen beskæftigede hun sig alene med sagen som repræsentant for jordbortskaffelsesmyndigheden. Hun var usikker på, om kommunen også var påbudsmyndighed, eller om det var Miljøcenter Århus. Da Miljøcenter Århus ikke foretog sig noget, tog hun teten i tilsynsopgaven. Hun besøgte første gang skadesstedet den 24. oktober 2008. Hun så noget meget mørkt vand, der stod på marken. Hun fulgte vandet og så de udgåede træer. Der var også sediment sammen med spildevandet. Grundvandsspejlet står meget højt på grund af terrænforholdene. Derfor var spildevandet også kommet i kontakt med grundvandet, således at der var sket en grundvandsforurening. Det var en usædvanlig forureningssag, fordi det var tale om noget meget svært forurenede spildevand. Det havde en kompleks sammensætning. Selv om forureningen kunne være opdaget med det samme, kunne det ikke have været undgået at mellemdeponere det opgravede. Det skyldtes blandt andet, at det meget hurtigt blev konstateret, at der var dioxin i det. Det måtte undersøges nærmere, hvor det forurenede jord og sediment kunne modtages. Til sidst blev det aftalt, at det skulle til Kommunekemi i Nyborg. Der var også mange andre miljøskadelige stoffer i det, men dioxinen var selvfølgelig det værste. Da der var dioxin i det, så skulle det væk med det samme, også selv om det var uklart, hvem der kunne tage det til bearbejdning. Det var nødvendigt at få det flyttet så hurtigt, blandt andet fordi der ligger en skole lige i nærheden. Der var tale om en meget kompleks forurening, som hun sammen med en anden medarbejder fulgte meget tæt. Det to beskæftigede sig ikke med andet i et stykke tid. Der blev udstedt et påbud for at få begrænset forureningen, både med sedimentet og med jorden med spildevandet. Der skulle ske afgravning af sedimentet fra marken, læbæltet med træerne, sivområdet, grøften og engområdet, kaldet § 3-området. Der skulle ske afgravning i forskellige dybder i de forskellige områder for at være sikker på, at forurening fra sedimentet og spildevandet blev fjernet fuldstændigt. Der blev gravet mest af lige i nærheden af den tilstoppede brønd. Efter de oplysninger, som hun har fået fra de personer, der var med derude først, er sedimentet formentlig kommet ud på en gang, ved et enkelt "bløp". Om det er kommet ud hurtigt, eller over en længere periode, har ikke den store betydning for, hvordan det skulle renses op. Tilsynsopgaven blev overgivet endeligt til Miljøcenter Århus den 1. december 2008. Det var

fortsat Aarhus Kommune, der var ansvarlig for jordhåndteringen. Ved den efterfølgende monitoring kunne det konstateres, at kloriden sank til bunds. Fordi området er udlagt til boligområde, vil det kræve en særlig miljøtilladelse (§ 8-tilladelse), for at området kan tages i brug til dette formål. Det indebærer blandt andet, at der skal være jord uden nogen former for forurening i mindst 50 centimeters dybde overalt.

Paul Kristian Thomsen har blandt andet forklaret, at han er projektchef i Aarhus Vand. Da forureningen skete, var han afdelingschef i afdelingen Natur og Vejservice hos Aarhus Kommune. Han har arbejdet med vand- og spildevandsforsyning i ca. 25 år. Aarhus Vand har ansvar for vand- og spildevandsforsyning i hele Aarhus Kommune. Han blev orienteret om sagen kort efter den 22. september 2008. Han besøgte samme dag eller få dage efter, at han havde fået besked om forureningen. Den tilstoppede ledning er gravet ned omkring 1995, da udbygningen af Lisbjerg begyndte. Der er et rigtig godt fald på ledningen. Den har aldrig været tilstoppet før. Aarhus Vand fører tilsyn med kloakledningen og alle kommunens andre kloakledninger. Der er ingen konkrete planer for, hvordan tilsynet føres. Han husker ikke præcis, i hvilken dybde ledningen ligger. Der afledes til ledningen fra nogle få virksomheder, skolen med fritidsordning og affaldscentret. Der afledes blandt andet også overfladevand fra affaldscentret. Hans bedste bud på, hvor affaldet, der stoppede, kom fra, er fra det sted, hvor de senest har bygget. Det har nok været enten på skolen eller i området ved virksomhederne. Det præcise tilstopningstidspunkt kendes ikke. Han betragter det som umuligt at finde frem til forurenere, hvorved han forstår den, der er ansvarlig for, at der var kommet byggeaffald i brønden. Han kan ikke huske, om han er blevet spurgt om det af repræsentanter for Gjensidige, herunder Philip Van Witteloostuyn. Det er ikke lovligt at smide byggeaffald i kloakledningerne. Han har ikke tidligere været udsat for, at en spildevandsledning er blevet lukket af byggeaffald. Han har selvfølgelig oplevet tilstopning af andre årsager. Tilstopning kan ske både i løbet af kort og længere tid. Han kan ikke komme beskrivelsen af, hvordan tilstopningen er sket, nærmere end skønsmanden. Han interesserer sig ikke for, hvad der skete med materialerne, der var årsag til tilstopningen. Han havde vist et par samtaler med Philip Van Witteloostuyn, inden de første gang holdt møde den 21. oktober 2008. De talte nok sammen i telefonen en uges tid efter, at forureningen var konstateret. Han vil ikke afvise, at Philip kan have bedt om at få forevist de ting, der havde stoppet brønden til, men han har i hvert fald ikke fået det på tryk fra Gjensidige. Han troede egentlig også, at affaldet var umuligt at finde frem igen. Philip deltog i mødet den 21. oktober 2008. Efterfølgende orienterede han løbende Philip om forløbet, men fik ingen reaktion på det. Efter mødet den 21. oktober 2008 blev NIRAS bedt om at foretage det nødvendige for først og fremmest at få et overblik over forureningen. Der skulle skabes et overblik for at leve op til den pligt, der påhvilede ledningsejeren. Der var tale om en meget kompleks forurening på grund af sammensætningen af spildevandet og sedimentet. For at afhjælpe grundvandsforureningen er der kun foretaget afgravning og efterfølgende monitoring. Der monitoreres ikke

længere på grundvandet. Derimod er der ikke afklaring på, om der skal foretages mere i anledning af jordforureningen. Der er ikke overblik over, hvilke økonomiske følger yderligere bekæmpelse af jordforureningen vil få. Der er undersøgelsesudgifter hertil på 200.000 kr., der ikke er omfattet af erstatningskravet i sagen.

Han har udarbejdet opgørelsen af erstatningskravet. Prisen for egne medarbejderes tid er fastsat på basis af de enkelte medarbejderes tidsregistrering. Det er tale om opgaver, der ellers skulle være løst med eksternt bistand. Afregning med NIRAS er sket i henhold til den aftale, der er indgået mellem Aarhus Vand og NIRAS og fremlagt i kopi for retten. På grund af opgavens karakter ville NIRAS ikke være med til at indgå en aftale om en fast pris. NIRAS har været rådgiver/konsulent på jordforureningssagen. NIRAS har videresendt prøver til analyse og bearbejdet materialet, som er kommet tilbage fra laboratoriet. NIRAS har ikke udført mere end nødvendigt for at leve op til myndighedernes krav om afhjælpning af forureningen. Den eksternt antagne entreprenør er brugt til etablering af en midlertidig vej, afgravning af materiale, opbevaring til mellemdeponering og transport til Kommuneke-mi. Aarhus Vand antog advokatbistand, da Gjensidige afviste dækning, for det er ikke en afgørelse, som Aarhus Vand er enig i.

Hos Aarhus Vand har man ikke undersøgt nærmere, hvilke byggeprojekter der var i gang i området i foråret og sommeren 2008. Der ligger ikke nogen skriftlig instruks til medarbejderne om, hvordan de skal forholde sig, når der konstateres skader på spildevandsanlægget, men de skal selvfølgelig handle fornuftigt. De skal gøre, så årsagen til forureninger kan findes hurtigst muligt, og forureningen standses. Der kan have været overløb på brønden, selv om den ikke har været fuldstændig tilstoppet. Der er ikke gjort noget særligt for at føre tilsyn med ledningen, selv om den ledte specielt forurenede spildevand.

Philip Van Witteloostuyn har blandt andet forklaret, at han er jurist og uddannet i Holland. Siden 2008 har han arbejdet hos Gjensidige. Siden 1987 har han arbejdet hos forsikringsselskaber i Danmark. Han er fagkonsulent hos Gjensidige og har en ledende rolle ved vurdering af ansvarsskader. Gjensidige udbyder forskellige typer erhvervs- og produktansvarsforsikringer, herunder miljøforsikringer. Miljøforsikringerne er udviklet på grundlag af forsikringsbetingelserne for en kombineret erhvervs- og produktansvarsforsikring. Forsikringsbetingelserne for den har nr. 511007. I miljøforsikringen med grunddækning har forsikringsbetingelserne nr. 510707. Denne type forsikring henvender sig særligt sig til offentlige myndigheder. Det er en forsikring af denne type forsikring, som Aarhus Vand har tegnet. Den type forsikring arbejder med samme pludselighedskriterium som erhvervs- og produktansvarsforsikringen. Gjensidige udbyder også en miljøforsikring med udvidet dækning. Betingelser for denne type forsikring har nr. 510807. Denne type forsikring stiller ikke krav om, at pludselighedskriteriet skal være opfyldt, hvis der skal være dækning. Endelig findes der også en forsikring

for tilsynsførende myndigheder. Den kunne være interessant for Aarhus Kommune som tilsynsmyndighed, men kommunen har ikke tegnet en sådan forsikring.

Han hørte første gang om sagen fra Lisbjerg Bakke den 13. oktober 2008. Han blev sikkert ringet op af Paul Kristian Thomsen samme dag, lige før han modtog skadesanmeldelsen. Han blev indkaldt til mødet den 21. oktober 2008. Han understregede, at han kun deltog som observatør, forbi det var uklart, i hvilket omfang Gjensidige skulle inddrages i sagen. Umiddelbart efter mødet gjorde han mundtligt Paul Kristian Thomsen opmærksom på, at der formentlig ikke var tale om en dækningsberettiget skade, for pludselighedskriteriet ikke var opfyldt. Det endelige svar fra Gjensidige skulle dog afvente afklaring af, om der blev udstedt påbud. Det er ikke sædvanligt, at den sikrede/forsikringstageren får dækning får eget arbejde, herunder administration. Der er dog ikke bestemmelser i forsikringsbetingelserne, der undtager dækning af egne omkostninger. Forsikringstager skal blot være med til at sikre dokumentation for skadens omfang. Hvis en forsikringstager ønsker at få dækket egne omkostninger, vil han i hvert fald foreslå, at forsikringstageren kontakter Gjensidige for at få afklaret på forhånd, om egne udgifter vil blive dækket. Som eksempel på situationer, hvor den tegnede forsikring ville have dækket, kan han nævne skader som følge af luft- og sodforurening på grund af teknisk- eller menneskelig fejl. Den ville også dække, hvis der skete en pludselig udstrømning af spildevand til et dambrug. Sagsbehandlingstiden hos Gjensidige vil han betegne som normal. Han interesserede sig ikke så meget for, om årsagen til skaden var opstået pludseligt, for efter hans vurdering var skadens virkninger ikke opstået pludseligt. Allerede efter mødet den 21. oktober 2008 sagde Paul Kristian Thomsen, at det ikke var muligt at finde materialet, der havde givet anledning til tilstopningen af kloakledningen.

Skønsmand Erling Holm har blandt andet forklaret, at han kan vedstå skønserklæringerne. Han er civilingeniør og bygningsingeniør med speciale i teknisk hygiejne. Han har arbejdet med dette gennem ca. 35 år. Brønden, der var stoppet, er beliggende med godt fald, men der er en ændring i faldet i forbindelse med selve brønden. Det er ikke i overensstemmelse med god håndværksmæssig skik, for det øger risikoen for tilstopning. Det er utroligt svært at sige, hvordan og hvornår tilstopningen kan være sket. Langt det meste spildevand, der ledes gennem brønden kommer fra affaldscentret. De store mængder vand kommer i forbindelse med, at det regner meget. Hvis han skulle have en bedre mulighed for at udtale sig om sagen, havde det været godt at have haft det byggeaffald, der efter det oplyste blev fundet i brønden. Plaststykket stammer mest sandsynligt fra omvikling af rockwool eller lignende. Efter det er havnet i kloakken, er det så blevet snoet sammen til en lang pølse. Den har ikke kunnet passere brønden dels på grund af det ændrede fald dels på grund af, at der også er en lille retningsændring på kloakledningen i forbindelse med brønden. Det kan næsten heller ikke undgås, at der er nogle grater i bunden af brønden, som fremmedlegemerne – i dette tilfæl-

de byggeaffaldet - griber fat i. Han har for år tilbage lavet en del forsøg for at se, hvordan tilstopningen udvikler sig. Når proppen først er etableret, stiger vandet op i brønden og tilbage i røret. I brønden, der ligger lige før den tilstoppede, er der ikke konstateret opstigende vand. Dækslet i denne brønd ligger ca. 7,5 meter over bunden i den tilstoppede brønd. Fra tilstopningen er blevet total, til opsteningen og udstrømningen af spildevand og slam fra brønden er sket, er der gået mellem 2 og 6, højst 8 timer. Når brønden har stået fyldt op til dækslet, og tilstrømningen af spildevand er fortsat, er dækslet blevet skubbet væk. Herefter er spildevandet begyndt at løbe ud i jorden. I første omgang er dækslet nok blevet skubbet lidt til side. Med tiden er jorden omkring dækslet blevet mere og mere opløst. Når der er kommet store regnskyl – eksempelvis i august 2008 - er dækslet sikkert blevet skubbet mere og mere til side. Derfor kan det sagtens være skubbet meget til side, da man gravede ned til det. Han har ikke set en tilstopning svarende til denne før, men han har hørt om, at de er forekommet. Han kan godt følge, at der er tale om forurening dels med slam/sediment dels med miljøfarligt materiale, der har været i spildevandet og derefter er blevet aflejret i jorden. Sådan har han imidlertid ikke anskuet det. Han ved ikke, hvor lang tid, der går for at få analyseret en prøve for dioxin. Hvis udløbet ovenud af brønden havde været opdaget i løbet af kort tid, havde det ikke været nødvendigt at foretage ret mange foranstaltninger for at inddæmme og afhjælpe forureningen. De vandmættede områder med højt grundvandsspejl findes først på den anden side af træerne. Hans beregninger til afhjælpning forudsætter, at forurening ville være opdaget inden for nogle ganske få døgn, efter at udstrømningen var begyndt. Han har også forudsat, at det opgravede var forurennet med dioxin og derfor skulle direkte til Kommunekemi. Det var ret nærliggende, at der kunne være tale om forurening med meget miljøskadelige stoffer, fordi der blandt andet var tale om spildevand fra et forbrændingsanlæg.

Hans besvarelse i skønserklæringerne er baseret på, at der var de genstande i brønden, der er beskrevet i erklæringerne fra Bent Henriksen, der stoppede brønden til. Der er ikke tradition for, at man som ansvarlig ledningsejer fører særligt tilsyn med spildevandsledninger, der fører særligt miljøfarligt affald. Teoretisk set kan bræddestykker og lignende være ført ind i brønden af slamsugeren i forbindelse med rensningen af brønden, men han tror ikke på, at det er sket. Der kan også være begyndt at løbe spildevand ud under dækslet, inden tilstopningen i bunden har været fuldstændig. Man kan godt grave ned til dækslet med rendegraver uden at komme til at skubbe til det med rendegraverens grab. Når man når ned til dækslet, gælder det selvfølgelig om at få det blotlagt hurtigst muligt. Han er ikke bekendt med, om affaldscentret pumper spildevand ud på faste tidspunkter, men det har næppe nogen betydning for hans svar, fordi afstanden fra affaldscentret til den tilstoppede kloak er 1-1½ kilometer. Udløbet af spildevand ovenud af brønden, har formentlig været synlig på jordoverfladen fra begyndelsen, altså allerede da det skete første gang.

Parternes synspunkter (procedure)

Aarhus Vand A/S har til støtte for sine påstande i overensstemmelse med påstandsdokumentet anført, at udstrømningen af spildevand og dermed skaden er opstået, fordi der kom fremmedlegemer i form af byggeaffald i kloakledningen, og det er ikke muligt at fastslå, hvornår byggeaffaldet blev smidt i kloakledningen. Det kan ikke tillægges bevis- og procesmæssig skadevirkning, at de genstande, der tilstoppede ledningen ikke er i behold, og at det ikke har været muligt at opspore skadevolderen. Da Gjensidige modtog skadesanmeldelsen, tog selskabet ikke forbehold om dækning som følge af, at fremmedlegemerne ikke var i behold, og at skadevolderen ikke kunne opspores. Da Gjensidiges afviste dækning, skete det alene med henvisning til, at skadens indtræden ikke var sket pludseligt. Dette gentog Gjensidiges advokat, da han første gang svarede på henvendelsen fra advokaten for Aarhus Vand A/S. Derfor er Gjensidige nu afskåret fra at gøre gældende, at skadens opståen ikke er sket pludseligt. Hverken Affaldscenter Aarhus eller Aarhus Vand A/S har tilsidesat vilkår i virksomhedernes tilladelser. Aarhus Vand A/S har heller ikke tilsidesat nogen forpligtelse, der påhviler virksomheden, til overvågning af, tilsyn med, vedligeholdelse eller reparation af spildevandsledningen. Aarhus Vand A/S er over for Aarhus Kommune som grundejer på objektivt grundlag ansvarlig for skader, der kan henføres til driften af kloakledningen, jf. lov om erstatning for miljøskader § 3, stk. 1, sammenholdt med bilag til loven pkt. J, nr. 8, og jordforureningslovens § 40 og § 41. Aarhus Vand A/S har netop til afdækning af denne miljørisiko ved driften af kloaknettet tegnet miljøforsikringen hos Gjensidige. Efter en samlet fortolkning af punkterne i 2.2.1.1., 5.0, 5.1.1, 6.0, 6.1, 6.1.4 og 6.2 dækker den tegnede forsikring principalt samtlige, subsidiært en del af de udgifter, som Aarhus Vand A/S har afholdt i anledning af forureningen ved Lisbjerg Bakke, der blev konstateret i september 2008. Såvel skadens opståen som indtræden er sket pludselig. Dette er godtgjort ved forklaringerne fra Bent Henriksen og Paul Kristian Thomsen sammenholdt med oplysningerne i skønserklæringen. Forsikringsaftalen skal fortolkes efter sædvanlige principper om aftalefortolkning, herunder praksis fra Ankenævnet for Forsikring og domstolene. Det fritager ikke Gjensidige for pligten til at dække skaderne af samtlige de følgevirkninger, udstrømningen af spildevand havde. Skaderne medførte udgifter, der må opgøres i overensstemmelse med beløbet i henhold påstand 2, som Aarhus Vand har nedlagt. Samtlige udgifter har været rimelige og er afholdt som følge af myndighedskrav. Aarhus Vand A/S er således af den rette myndighed og med rette blevet pålagt at rydde op efter forureningen. Der er dermed tale om berettigede krav, der er rejst af ejeren af det areal, der er blevet forurenet. Aarhus Vand A/S har gjort alt, hvad der var muligt for at begrænse skaden. Gjensidige har ikke ved spørgsmål til skønsmanden anfægtet eller bevist, at der er afholdt udgifter, der overstiger det sædvanlige og rimelige for en skade af den pågældende art. Det er tale om en kompleks forurening på grund af spildevandets sammensætning. Aarhus Vand A/S inddrog fra begyndelsen Gjensidige i sagsbehandlingen. Gjensidige har da heller ikke på noget tidspunkt i sagens forløb anfægtet de iværksatte foranstaltninger eller de afholdte omkostninger. Der foreligger

udførlig dokumentation for samtlige de afholdte udgifter, og det er hverken dokumenteret eller sandsynliggjort, at udgifterne overstiger det rimelige. Ved vurderingen heraf må der også lægges vægt på oplysningerne i skønserklæringen. Hvis retten måtte finde, at Aarhus Vand A/S ikke har krav på dækning af samtlige udgifter, har selskabet i hvert fald krav på dækning af en større del af udgifterne end dem, der er forbundet med at afværge de første døgn skader. Skønsmandens estimat over udgifterne til afværgeforanstaltninger og undersøgelser med videre er blandt andet baseret på den urigtige forudsætning, at forureningen blot kunne opgraves umiddelbart efter, at skaden var blevet konstateret. På grund af spildevandets oprindelse og sammensætning var der tale om en kompliceret forurening, hvis karakter først skulle klarlægges, og derefter vurderes af myndighederne. Ved vurdering af dette forløb, må der lægges vægt på forklaringen, der er afgivet af Helle Ravn-Sørensen og det, der fremgår af hendes notat, der viser myndighedsbehandling af skaden.

Gjensidige har til støtte for sine påstande i overensstemmelse med påstands-dokumentet anført, at den tegnede miljøforsikring ikke dækker udgifterne, der er afholdt i anledning af foreningen, der blev konstateret på Lisbjerg Bakke i september 2008. Forsikringen dækker kun udgifter, der kan relateres til pludselige forureningsuheld. Forureningen er ikke opstået i forbindelse med et sådant pludseligt forureningsuheld. Forsikringsforholdet er etableret mellem to professionelle parter, og dækningsomfanget må afgøres efter sædvanlige principper om aftalefortolkning. Det fremgår af forsikringsbetingelsernes punkt 6.2, at skader alene dækkes, hvis skaden er opstået ved et beviseligt pludseligt forureningsuheld. Det er præciseret, at dækning er betinget af, at såvel skadens opståen som indtræden sker pludseligt og med en definition af, hvad der forstås som pludseligt. Som pludseligt må forstås på ét tidspunkt og ikke over et tidsrum. Forureningen er hverken forårsaget af en begivenhed, der opfylder ”pludselighedskriteriet”, eller er indtrådt pludseligt. På det foreliggende grundlag er det ikke godtgjort, at tilstopningen af kloakledningen skulle være forårsaget pludseligt. Det er derimod mest sandsynligt, at tilstopningen er opstået over et tidsrum og ikke på et tidspunkt. Det er således mest nærliggende at antage, at et enkelt fremmedelement på et tidspunkt har sat sig fast i ledningen, hvilket har givet mulighed for langsom ophobning af andre fremmedelementer, der senere i stadig stigende omfang ved ophobning af mindre elementer, har ført til tilsvarende nedsættelse af afledningsevnen muligt afsluttet med en ophævelse af vandaflledningsevnen. Skaden er videre ikke indtrådt pludseligt, men har udviklet sig, antagelig fra juni 2008 og frem til konstateringstidspunktet i september. Bevisrisikoen i relation til opfyldelse af ”pludselighedskriteriet” i de to relationer er Aarhus Vand A/S’ i overensstemmelse med formuleringen af dækningsbetingelsen i forsikringsbetingelserne pkt. 6.2. Det må komme Aarhus Vand A/S bevismæssigt og processuelt til skade, at der ikke i forbindelse med skadens konstatering eller i tiden umiddelbart herefter er truffet relevante skridt til bevissikring, også i relation til regresmuligheder over for den eller de personer, der måtte være ansvarlige for tilførsel af fremmedelementer til det offentlige

kloaksystem. Aarhus Vand A/S har ikke gjort alt, hvad der var muligt, for at begrænse skaden, der må vurderes som et hele. Gjensidige har ikke fortabt retten til at påberåbe sig, at skadens opståen ikke er sket pludseligt. Størrelsen af det rejste erstatningskrav bestrides som udokumenteret, og en del af det rejste krav udgør interne omkostninger, herunder omkostninger til billeje, advokatomkostninger, rådgivningsomkostninger og andre omkostninger, der ikke er erstatningsberettigede. I øvrigt er der ikke grundlag for at rejse krav i videre omfang end anslået af skønsmanden, heller ikke selv om retten måtte finde, at der er grundlag at differentiere skaden på baggrund af oplysningerne i skønserklæringen og den supplerende skønserklæring, særligt svaret på spørgsmål 2 og 5.

Rettens begrundelse og resultat

Efter forklaringerne fra Bent Henriksen og skønsmand Erling Holm sammenholdt med oplysningerne i skønserklæringerne lægger retten til grund, at skadens årsag er, at byggeaffald har sat sig fast i afløbet fra brønd C49140S, så afløbet på et tidspunkt er stoppet fuldstændig til. Efter skønserklæringerne, særligt skønsmandens besvarelse af spørgsmål 1, kan det ikke afgøres, om byggeaffaldet er nået frem til brønden og har forårsaget fuldstændig tilstopning – og dermed årsagen til skadens opståen – i løbet af et par timer eller over dage.

Aarhus Vand A/S har på baggrund heraf ikke godtgjort, at årsagen til skaden er opstået pludseligt.

Selv om det efter oplysningerne fra skønsmanden, først og fremmest hans forklaring, har taget højst end 8 timer, fra tilstopningen af afløbet fra brønden var fuldstændig, til forureningen i form af overløb med spildevand fra brønden – og dermed i hvert fald en del af skadens indtræden - skete, er betingelserne for, at skaden er dækket i henhold til forsikringsbetingelsernes punkt 6.2 ikke opfyldt.

Forsikringsbetingelserne er ikke så uklare, at dette kan medføre, at Gjensidige er forpligtet til at dække Aarhus Vands A/S' udgifter til bekæmpelse af forureningen.

Da Gjensidige den 6. januar 2009 afviste forsikringsdækning med henvisning til, at skadens indtræden ikke var sket pludseligt, forelå der ikke nogen deltaljeret teknisk vurdering af, hvordan skaden var opstået. I det brev, som Gjensidiges advokat sendte den 31. marts 2009, anførte han, at han ikke fandt anledning til at gå nærmere ind på, hvad årsagen til skaden var i relation til den tidsmæssige faktor.

Med henvisning hertil har Gjensidige ikke fortabt retten til at påberåbe sig, at årsagen til skadens opståen ikke er sket pludseligt.

Da forureningsskaden således ikke er omfattet af den miljøforsikring, som Aarhus Vand A/S har tegnet, og da Gjensidige ikke er forpligtet til at dække Aarhus Vand A/S' udgifter til bekæmpelse af forureningen, tager retten Gjensidiges frifindelsespåstand til følge.

Aarhus Vand A/S har tabt sagen og skal derfor betale sagsomkostninger til Gjensidige. Ved fastsættelsen af sagsomkostningerne lægger retten særlig vægt på sagens værdi, og at der er afholdt syn og skøn. Sagsomkostningerne fastsættes til 137.500 kr., der anvendes til dækning af Gjensidiges udgifter til advokatbistand. Beløbet omfatter moms.

Thi kendes for ret:

Sagsøgte, Gjensidige Forsikring, Dansk filial af Gjensidige Forsikring ASA, Norge, frifindes.

Inden 14 dage skal sagsøgeren, Aarhus Vand A/S, betale 137.500 kr. i sagsomkostninger til Gjensidige Forsikring, Dansk filial af Gjensidige Forsikring ASA, Norge.

Sagsomkostningerne forrentes efter rentelovens § 8 a

Michael Lyng Jensen